

شرکت بورس کالای ایران

معاونت توسعه بازار

و مطالعات اقتصادی

مدیریت توسعه بازار مشتقه

امیدنامه قراردادهای اختیار معامله

مبتنی بر قرارداد آتی زعفران

رشته‌ای بریده ممتاز (نگین)

فهرست مطالب

ب	فهرست مطالب
۱	۱. مقدمه
۲	۲. معرفی قرارداد آتی زعفران
۲	۲-۱. تاریخچه
۲	۲-۲. تعریف دارایی پایه
۲	۲-۳. نام دارایی پایه
۳	۳. استاندارد دارایی پایه
۴	۴. تولید زعفران در جهان و ایران
۴	۴-۱. تولید زعفران در جهان و چالش‌های پیش‌روی ایران
۱۰	۴-۲. تولید زعفران در ایران
۱۴	۵. وضعیت صادرات زعفران
۱۹	۶. بازارهای معاملاتی زعفران در ایران
۱۹	۶-۱. معاملات گواهی سپرده کالایی زعفران در ایران
۲۱	۶-۲. قراردادهای آتی زعفران
۲۳	۶-۳. قراردادهای اختیار معامله بر روی قرارداد آتی زعفران
۲۶	۷. تحلیل عوامل مؤثر بر قیمت زعفران
۲۶	۷-۱. عوامل مؤثر بر تقاضای جهانی و داخلی زعفران
۲۷	۷-۲. عرضه زعفران
۲۷	۷-۳. قوانین و مقررات بازار
۲۸	۷-۴. تعرفه‌های گمرکی کشورهای واردکننده زعفران
۲۸	۷-۵. میزان عرضه کشورهای رقیب در بازار

۸. فعالان احتمالی بازار قراردادهای اختیار معامله بر روی قرارداد آتی زعفران در بورس کالای ایران ۳۰
- ۸-۱ پوشش دهندگان ریسک ۳۰
- ۸-۲ سفته بازان ۳۰
۹. بازارهای جهانی قراردادهای اختیار معامله بر روی قراردادهای آتی ۳۱
- ۹-۱ بورس قراردادهای اختیار معامله دالیان چین ۳۱
- ۹-۲ بورس قراردادهای اختیار معامله گروه بورس CME ۳۲
- ۹-۳ بورس قراردادهای اختیار معامله بورس مالزی ۳۳
۱۰. طراحی قرارداد ۳۳
- ۱۰-۱ مشخصات و استاندارد دارایی پایه قابل تحویل ۳۳
- ۱۰-۲ اندازه و حجم قرارداد ۳۳
- ۱۰-۳ دوره تحویل و ماه قرارداد ۳۴
- ۱۰-۴ دامنه نوسان قیمت روزانه ۳۴

۱. مقدمه

زعفران به گل سلامتی، سلطان ادویه‌ها و طلای سرخ معروف است. ارزشمندترین رستنی ایران، گیاه دارویی، صنعتی و از معدود گیاهانی است که در شرایط سخت زیستی پرورش می‌یابد. این گیاه رنگی و گران‌بهای چندین ساله، بدون ساقه و دارای پیاز است. بیشتر در مناطق کویری به عمل می‌آید و به همین دلیل به طلای سرخ و یا طلای کویر شهرت یافته است. زعفران به علت طعم و رنگ و عطر عالی، کاربردهای فراوانی در تولید فرآورده‌های غذایی، دارویی و شیمیایی دارد و با توجه به محدودیت کشت و تولید، از فرآورده‌های گران قیمت به شمار می‌رود. ایران با تولید بیش از ۸۵ درصد از مجموع تولید جهانی زعفران (۴۳۰ تن در سال ۱۳۹۹)، در این زمینه مقام اول را داراست. هند، مراکش، یونان، اسپانیا و ایتالیا و اخیراً کشورهای چین و افغانستان مهم‌ترین تولیدکنندگان زعفران و در جهان به شمار می‌آیند. مرکز اصلی پرورش این گیاه، مناطق کویری و کم‌آب جنوب خراسان است. با توجه به اینکه جایگاه تاریخی زعفران در ایران بوده و منشأ آن نیز ایران است، این گیاه یکی از جذابیت‌های ویژه ایران به شمار می‌آید.

بورس کالای ایران با هدف پوشش ریسک قیمت معاملات زعفران در ایران و به تبع آن ایجاد امکان برنامه‌ریزی و مدیریت بلندمدت عرضه و تقاضا برای فعالان این بازار و نیز توسعه معاملات ابزارهای مشتقه که یکی از ستون‌های اصلی توسعه بازار سرمایه کشور به شمار می‌رود، قراردادهای آتی زعفران نگین را برای اولین بار در مورخ ۱۳۹۷/۳/۲ در ایران راه‌اندازی کرده است. همچنین قراردادهای اختیار معامله زعفران نگین نیز با وقفه چندماهه پس از راه‌اندازی قراردادهای آتی در تاریخ ۱۳۹۷/۱۲/۱۲ بر روی دارایی پایه گواهی سپرده زعفران راه‌اندازی گردید.

لذا در حال حاضر معاملات زعفران در بورس کالای ایران هم به صورت گواهی سپرده کالایی در بازار مالی و هم در بازار فیزیکی به صورت نقد، سلف و نسیه و هم در بازار مشتقه در قالب قراردادهای آتی و قراردادهای اختیار معامله زعفران نگین بر روی دارایی پایه گواهی سپرده کالای زعفران انجام می‌شود. به منظور پوشش ریسک نوسانات قیمت زعفران و پوشش ریسک فعالان حاضر در قراردادهای آتی زعفران نگین راه‌اندازی قراردادهای اختیار معامله بر روی قراردادهای آتی زعفران در دستور کار بورس کالای ایران قرار گرفته که در مطالعه حاضر به بررسی ابعاد مختلف این موضوع پرداخته شده است.

۲. معرفی قرارداد آتی زعفران

۲-۱. تاریخچه

قرارداد آتی زعفران نگیں از خرداد ماه سال ۱۳۹۷، در شرکت بورس کالای ایران راه اندازی شد. این قراردادها به دلیل داشتن پشتوانه گواهی سپرده کالایی زعفران و قیمت نقدی داخل بورس، از رونق بسیار خوبی برخوردار بود. پس از تسویه قراردادهای آتی سکه طلا که پررونق‌ترین دارایی پایه قرارداد آتی در شرکت بورس کالای ایران بود، قرارداد آتی زعفران نگیں تبدیل به تنها کالای قابل معامله در قراردادهای آتی (تا زمان راه اندازی قرارداد آتی زعفران پوشال) شد.

۲-۲. تعریف دارایی پایه

قرارداد آتی طبق تعریف کمیته فقهی، قراردادی است که فروشنده براساس آن متعهد می‌شود در سررسید معین، مقدار معینی از کالای مشخص را به قیمتی که الان تعیین می‌کنند بفروشد و در مقابل طرف دیگر قرارداد متعهد می‌شود آن کالا را با آن مشخصات خریداری کند و برای جلوگیری از امتناع طرفین از انجام قرارداد، طرفین به صورت شرط ضمن عقد متعهد می‌شوند مبلغی را به‌عنوان وجه تضمین نزد اتاق پایاپای بگذارند و متعهد می‌شوند متناسب با تغییرات قیمت آتی، وجه تضمین را تعدیل کنند و اتاق پایاپای از طرف آنان و کالت دارد متناسب با تغییرات، بخشی از وجه تضمین هر یک از طرفین را به عنوان اباحه تصرف در اختیار دیگری قرار دهد و او حق استفاده از آن را خواهد داشت تا در سررسید با هم تسویه کنند.

قرارداد آتی زعفران نگیں که دارایی پایه قراردادهای اختیار معامله موضوع این امیدنامه می‌باشد، در بستر معاملاتی شرکت بورس کالای ایران قابل معامله می‌باشد و در زمان نگارش دارای حداقل سه سررسید فعال است. مبنای تحویل قرارداد آتی زعفران نگیں، گواهی سپرده کالایی مبتنی بر انبارهای زعفران نگیں پذیرفته شده در بورس کالا می‌باشد.

۲-۳. نام دارایی پایه

نام فارسی: قرارداد آتی زعفران نگیں

نام انگلیسی: Saffron Futures Contracts

۳. استاندارد دارایی پایه

با توجه به اینکه دارایی پایه قرارداد اختیار بر روی قرارداد آتی موضوع این امکان سنجی، قرارداد آتی زعفران نگین می‌باشد، لذا برای بیان استاندارد به معنای مشخصات دقیق کالای مورد معامله در قرارداد آتی، باید استاندارد دارایی پایه مورد معامله در قرارداد آتی کالا را بیان کنیم.

در سررسید قرارداد اختیار معامله بر روی قرارداد آتی زعفران نگین، موقعیت تعهدی خرید یا فروش به مشتریان تخصیص می‌باید، و در نهایت موقعیت باز قرارداد آتی زعفران تخصیص داده شده، در سررسید قرارداد آتی وارد فرآیند تحویل می‌شود و در آن جا مالکیت گواهی سپرده کالایی زعفران نگین بین خریداران و فروشندگان جابه‌جا می‌شود، مشخصات استاندارد محصول زعفران در قالب معاملات گواهی سپرده کالایی در بورس کالای ایران به شرح زیر معرفی می‌گردد:

نمودار ۱: مشخصات استاندارد تحویل برای زعفران رشته‌ای بریده ممتاز (نگین) در قالب معاملات گواهی سپرده کالایی

ردیف	ویژگی‌ها	زعفران رشته‌ای بریده ممتاز (نگین)
۱	حداکثر خامه همراه با کاله (درصد جرمی)	۰.۵
۲	مواد خارجی مربوط به گیاه زعفران (حداکثر درصد جرمی)	۰.۱
۳	مواد خارجی مربوط به محیط	منفی
۴	رطوبت و مواد فرار (حداکثر/ درصد جرمی)	۸
۵	حداقل پیکروکروسیین بر اساس ماده خشک (حداکثر جذب در طول موج ۲۵۷ نانومتر)	۸۵
۶	مقدار سافرانال بر اساس ماده خشک (حداکثر جذب در طول موج ۳۳۰ نانومتر)	۲۰-۵۰
۷	حداقل کروسیین بر اساس ماده خشک (حداکثر جذب در طول موج ۴۴۰ نانومتر)	۲۳۰
۸	استخراج و تشخیص رنگ های افزودنی	منفی
۹	وضعیت ظاهری	قلم متوسط، رنگ قرمز روشن
۱۰	نرمه و شکسته (حداکثر/ درصد وزنی)	۲.۵
۱۱	طعم و عطر: مخصوص خود، کمی تلخ مزه و تند و عاری از هرگونه طعم و بوی خارجی	
۱۲	وضعیت ظاهری: در اثر رطوبت یا خشک کردن به هم چسبیده نباشد. زعفرانی پذیرش می‌شود که عاری از وجود قارچ و کپک حشرات، پر، مو، نخ و ریگ و شن که با چشم غیر مسلح قابل رویت باشد.	
۱۳	نمونه برداری: بر اساس استاندارد ملی ایران به شماره ۳۶۵۹	
۱۴	روش آزمون: بر اساس استاندارد ملی ایران به شماره ۲-۲۵۹	
<p>یادآوری ۱- ویژگی های میکروبیولوژی زعفران باید با استاندارد ملی ایران به شماره ۵۶۸۹ مطابقت داشته باشد. یادآوری ۲- استفاده از هرگونه افزودنی مانند رنگ‌های افزودنی در زعفران مجاز نمی‌باشد. یادآوری ۳- ویژگی های شیمیایی به شرح جدول فوق بررسی شده و سایر مشخصات مورد ارزیابی قرار نمی‌گیرد. لازم به ذکر است استاندارد فوق مطابق با مشخصات کیفی سپرده زعفران رشته ای بریده ممتاز (نگین) بورس کالای ایران می‌باشد.</p>		

۴. تولید زعفران در جهان و ایران

۴-۱. تولید زعفران در جهان و چالش‌های پیش‌روی ایران

تولید و کشت زعفران از سال‌ها پیش در ایران وجود داشته است و با توجه به نیاز اندک آن به آب که محدودترین عامل تولید کشاورزی است، سطح زیر کشت و تولید آن در سال‌های اخیر افزایش چشمگیری داشته است.

ایران تولیدکننده برتر زعفران در سطح جهان می‌باشد و از یک جایگاه انحصاری کاملی در این زمینه برخوردار است. انحصار طبیعی ایران در تولید جهانی زعفران به دلیل رخ دادن یک تصادف تاریخی در بازار جهانی زعفران و مهیا بودن شرایط مناسب کشت زعفران در کشور در زمان وقوع این تصادف تاریخی شکل گرفته است (امیری و همکاران، ۱۳۸۶). کاهش شدید قیمت جهانی زعفران در اواخر دهه ۱۳۶۰ و بالا بودن هزینه‌های نیروی کار در کشورهای اروپایی سبب تضعیف توجیه اقتصادی تولید زعفران و از این‌رو کاهش چشمگیر میزان تولید این کشورها گردید. این رخداد به تقویت مزیت‌های نسبی ایران در تولید زعفران یعنی هزینه پایین نیروی کار و شرایط اقلیمی مناسب گردید و تولید زعفران به مرور افزایش یافت. در نهایت با شکل‌گیری تقاضای جهانی برای زعفران ایران، این کشور به تولیدکننده برتر زعفران در جهان تبدیل گردید به طوری که در سال ۲۰۲۰ بیش از ۸۵ درصد زعفران جهان در ایران تولید شده است.^۱

در حال حاضر غیر از ایران فقط ۵ یا ۶ کشور دنیا توانایی تولید زعفران را از نظر طبیعی دارند که عمدتاً در منطقه مدیترانه در غرب تا کشمیر در شرق قرار گرفته‌اند. رقبای دیرینه زعفران ایران کشورهای هند، مراکش، یونان، اسپانیا و ایتالیا هستند و اخیراً کشورهای چین و افغانستان نیز اقداماتی جهت حضور پررنگ‌تر در بازار جهانی زعفران به عمل آورده‌اند. کشورهای مذکور بین ۱۰ تا ۱۵ درصد باقی‌مانده سهم جهانی زعفران را تولید می‌کنند و به دلیل حضور ۱۰۰ ساله سهم مهمی در بازار زعفران بسته‌بندی شده دارند. متأسفانه آمار دقیق و به‌روزی از تولید جهانی زعفران در دسترس نمی‌باشد. در جدول شماره (۲)، آمار کشورهای با بیشترین میزان تولید زعفران در سال ۲۰۲۰ نشان داده شده است. همان‌طور که گفته شد اخیراً افغانستان نیز به بازار جهانی این

^۱ www.tridge.com

محصول وارد شده است. علاوه بر کشورهای ذکر شده، مقدار بسیار کمی از زعفران نیز در هند، یونان، مراکش، اسپانیا، ایتالیا، چین و سایر کشورها تولید می‌گردد. در سال ۲۰۲۱ ارزش جهانی بازار زعفران ۴۴۴.۱۴ میلیون دلار بود که حدود ۱۸.۵ درصد نسبت به سال ۲۰۲۰ (۳۷۴.۶ میلیون دلار) رشد داشته است.^۲

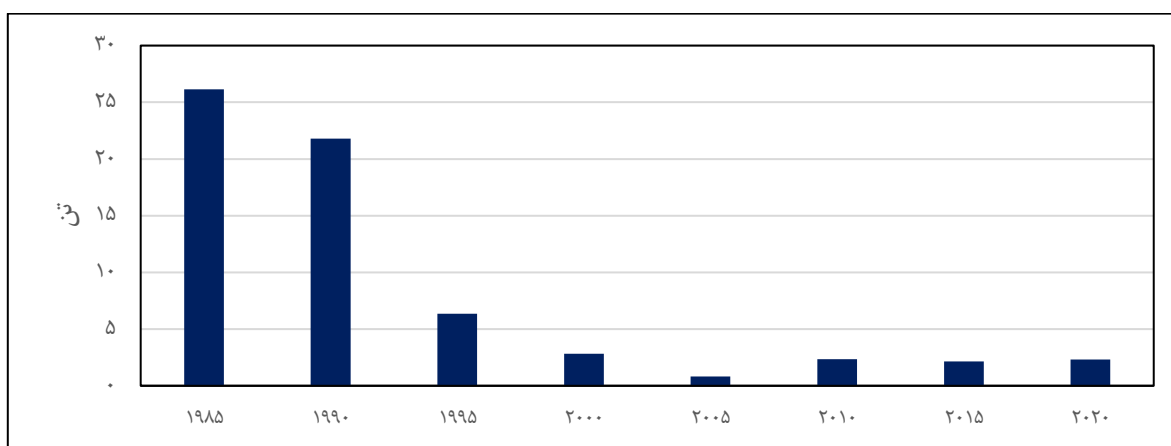
جدول ۲: آمار تولید جهانی زعفران در سال ۲۰۲۰

کشور	تولید	کشور	تولید
ایران	۴۳۰ تن	مراکش	۲.۶ تن
هند	۲۲ تن	اسپانیا	۲.۳ تن
یونان	۷.۲ تن	ایتالیا	۱ تن
افغانستان	۶ تن	چین	۱ تن

منبع: www.statista.com

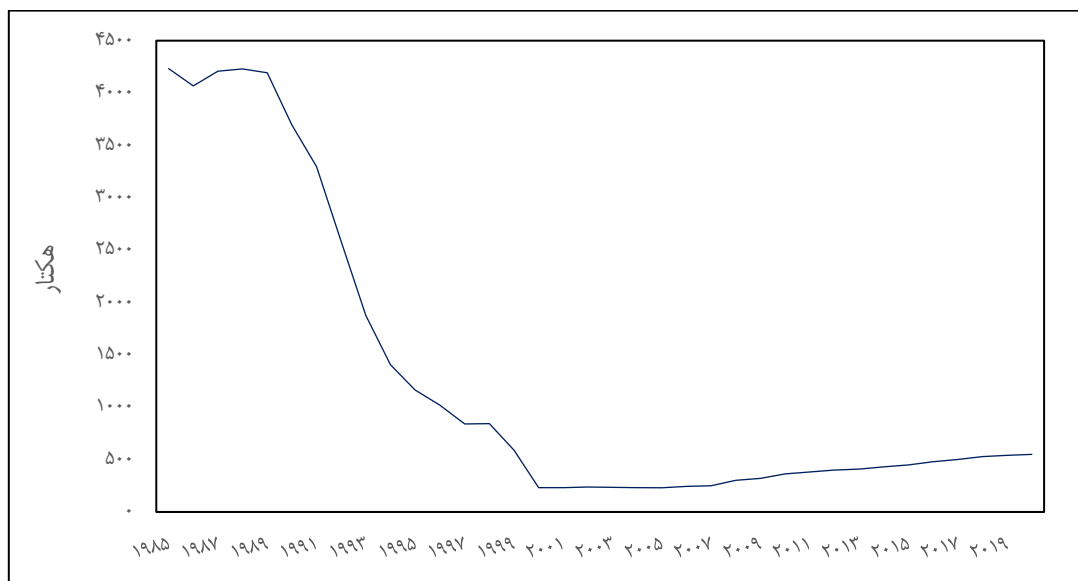
به دلیل کاربر بودن تولید و پرورش زعفران، تولید این محصول طی ۴۰ سال گذشته در کشورهای عضو اتحادیه اروپا و حتی ترکیه با توجه به افزایش هزینه‌های نیروی کار به شدت کاهش یافته است. اسپانیا که زمانی بزرگ‌ترین تولیدکننده زعفران در جهان بود در سال ۲۰۲۰ با مقدار تولید حدود ۲.۳ تن در جایگاه ششم دنیا قرار داشته است.

نمودار ۱: روند تولید زعفران در اسپانیا

منبع: مرکز آمار اسپانیا <https://www.ine.es/en>^۲ www.grandviewresearch.com

سطح زیر کشت زعفران نیز در اسپانیا در طی سال‌های گذشته بشدت کاهش یافته به طوریکه در دهه ۱۹۸۰ سطح زیر کشت زعفران حدود ۴۵۰۰ هکتار بوده که این رقم در سال ۲۰۲۰ به حدود ۵۵۰ هکتار رسیده است.

نمودار ۲: سطح زیر کشت زعفران اسپانیا در طی دوره ۱۹۸۵-۲۰۲۰

منبع: مرکز آمار اسپانیا <https://www.ine.es/en>

در سال ۲۰۰۴ اتحادیه اروپا با توجه کاهش بسیار وسیع سطح زیر کشت زعفران و در نتیجه خطر فرسایش ژنتیکی و گونه‌ای زعفران و همچنین با توجه به شیوع گسترده و فراگیر افزودن مواد تقلبی به زعفران و همچنین مارک‌های تقلبی در تجارت زعفران در این قاره که مستقیماً امنیت غذایی این منطقه را تهدید می‌نماید، پروژه بزرگی جهت شناسایی دقیق ژن زعفران، افزایش تنوع ژنتیکی زعفران و گسترش مجدد تولید این محصول در اروپا را به تصویب رساند. حفظ تنوع زیستی، بهبود ژنتیکی و حفظ کیفیت، ماندگاری و امنیت زعفران تولیدی در اروپا از جمله اهداف اساسی پروژه مذکور می‌باشد. تأسیس یک بانک ژنتیکی از زعفران در سال ۲۰۰۷ یکی از نتایج تحقیقات صورت گرفته در این خصوص می‌باشد که مجموعه منحصر به فردی از تنوع ژنتیکی زعفران و خویشاوندان این محصول در آن جمع‌آوری و نگهداری می‌شود. ارائه تکنولوژی‌های جدید برای کشف زعفران تقلبی و همچنین تعیین مبدأ اصلی زعفران تولیدی از جمله دستاوردهای دیگر این

پروژه می‌باشد. ارتقای شیوه تولید سنتی زعفران با استفاده از روش‌های مدرن نیز یکی دیگر از اهداف پروژه مذکور می‌باشد.^۳

علاوه بر این هند نیز اقدامات مهمی جهت احیای زعفران در ایالت کشمیر این کشور انجام داده است. کشت و تولید زعفران در این ایالت طی سال‌های اخیر به عنوان تنها منطقه‌ای که در آن زعفران کشت می‌گردد، کاهش قابل ملاحظه‌ای داشته است. میزان سطح زیر کشت زعفران در ایالت کشمیر از ۵۷۰۰ هکتار در سال ۲۰۰۶ به ۳۷۰۰ هکتار در سال ۲۰۱۰ کاهش یافته است. به همین ترتیب تولید زعفران این کشور نیز از ۱۶ تن در سال ۲۰۰۶ به ۹/۵ تن در سال ۲۰۰۹ کاهش یافته است. علاوه بر این عملکرد زعفران در هر هکتار نیز در این دوره از ۲/۸ کیلو به ۲/۵ کیلو کاهش یافته است. با توجه به این موضوع دولت هند در سال ۲۰۱۰ یک برنامه چهارساله تحت عنوان مأموریت زعفران^۴ به منظور احیای زعفران در کشمیر به تصویب رساند که طی آن قرار است با استفاده از تکنولوژی‌های نوین عملکرد تولید زعفران در هکتار از ۲/۵ کیلوگرم به ۵ کیلوگرم برسد. علاوه بر این دولت هند در سال ۲۰۱۴ یک پارک زعفران در ایالت کشمیر به منظور بسته‌بندی، ارتقای ارزش افزوده و مزایده الکترونیکی زعفران تأسیس نمود. در همین سال دولت هند با تأسیس اداره توسعه تولید و صادرات زعفران^۵ با هدف توسعه، ارتقا و ترویج هرچه بیشتر زعفران در هند و همین‌طور حل چالش‌هایی که این کشور با آن درگیر است موافقت نمود. مقدار تولید و عملکرد زعفران در ایالت کشمیر در سال ۲۰۲۰ حاکی از رشد قابل توجهی دارد به طوری‌که این میزان به ۱۳.۲ تن و عملکرد ۴.۹۲ کیلوگرم در هر هکتار (کل سطح زیر کشت ۳۷۱۵ هکتار) رسیده است. در نمودارهای (۳) و (۴) میزان تولید و سطح زیر کشت زعفران هند به عنوان یکی از تولیدکنندگان اصلی زعفران بعد از ایران در جهان را نشان می‌دهد. علی‌رغم کاهش میزان تولید و سطح زیر کشت زعفران در اوایل دهه ۲۰ میلادی، همان‌طور که مشخص است طی چند سال اخیر ارقام مذکور افزایش نسبتاً محسوسی را نشان می‌دهد.

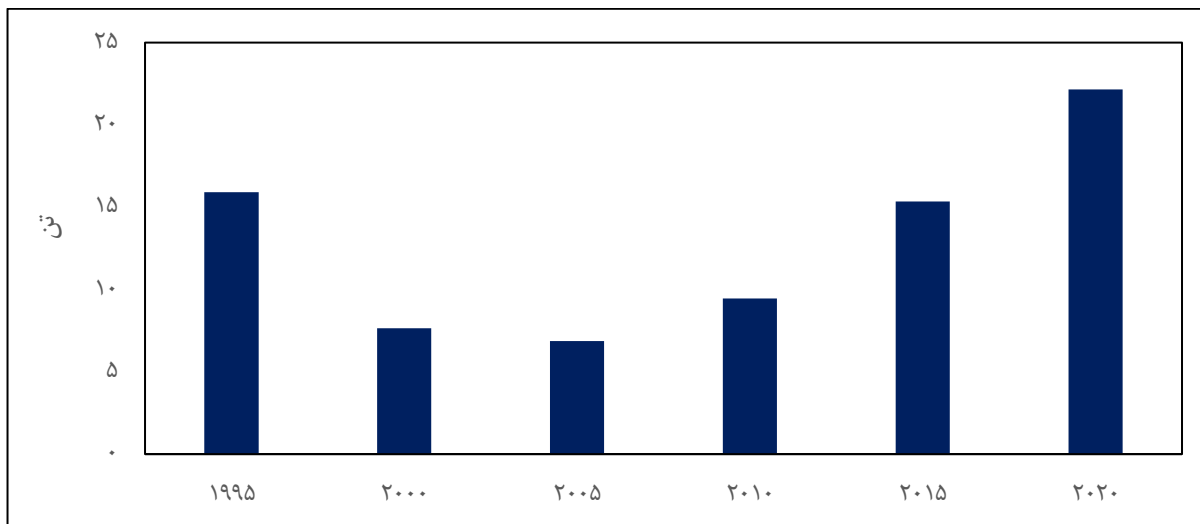
^۳ <http://www.saffronomics.org>

^۴ National Saffron Mission

^۵ Saffron Production & Export Development Agency

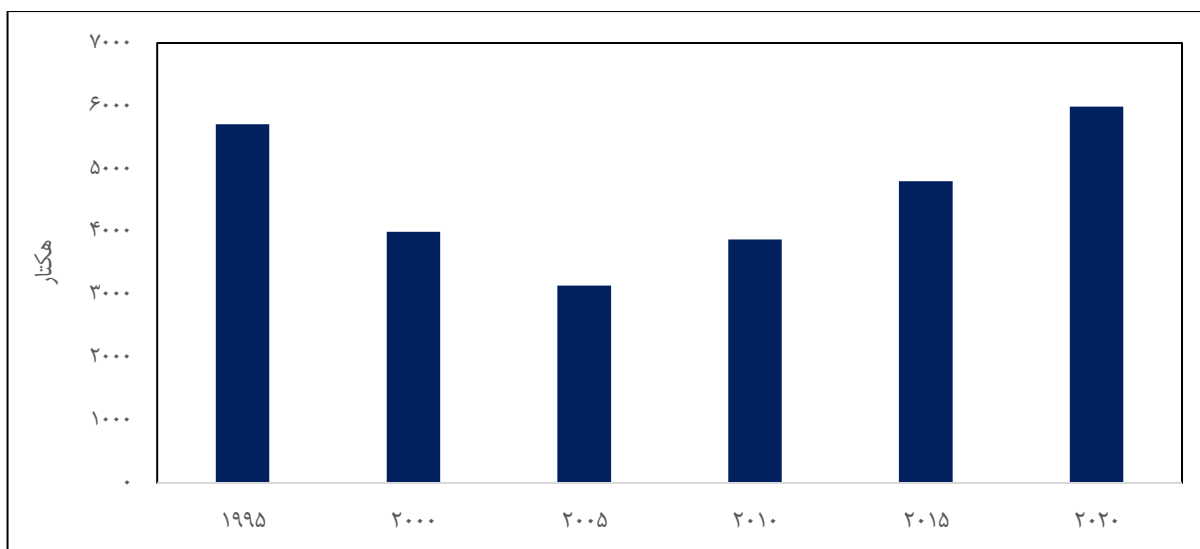

نمودار ۳: میزان تولید زعفران در کشور هند

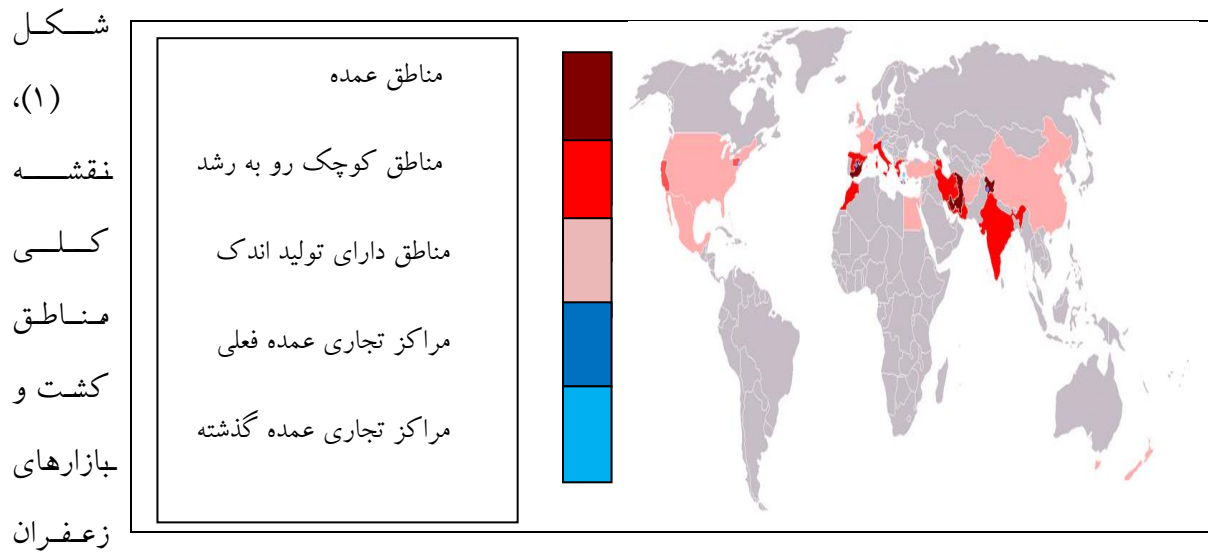

منبع: مرکز آمار هند <http://agricoop.nic.in>

نمودار ۴: سطح زیر کشت زعفران در کشور هند

منبع: مرکز آمار هند <http://agricoop.nic.in>

در سطح جهان را نشان می دهد.

شکل ۱: مناطق زیر کشت و بازارهای جهانی زعفران

۲-۴. تولید زعفران در ایران

ایران به دلیل دارا بودن مزیت نسبی از نظر اقلیمی، جوی و نیروی کار ارزان برای کشت زعفران بزرگ‌ترین تولیدکننده این محصول در جهان می‌باشد به طوری که برخی از مطالعات و آمارها از سهم بیش از ۸۵ درصدی کشور از بازار جهانی این محصول حکایت دارد. با توجه به سودآوری و اشتغال‌زایی بالای زعفران، توسعه کشت این محصول در کشور می‌تواند نقش بارزی در سیاست‌های بخش کشاورزی جهت ایجاد رونق اقتصادی پایدار در این بخش ایفا نماید.

قطب تولید زعفران در استان‌های خراسان رضوی و جنوبی کشور قرار دارد. مطابق آمارهای وزارت جهاد کشاورزی، استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۹ با تولید بیش از ۳۰۰.۹ تن زعفران و سهم ۷۰ درصدی از تولید این محصول، جایگاه نخست را در تولید این محصول به خود اختصاص داده است. استان خراسان جنوبی نیز با تولید بیش از ۷۰ تن و سهم ۱۶ درصدی در این سال در جایگاه دوم قرار گرفته و بعد از آن نیز استان‌های خراسان شمالی و اصفهان به ترتیب با ۶ و ۲ درصد در رتبه‌های بعدی قرار داشته‌اند. بررسی سیر تاریخی تولید زعفران حاکی از افزایش کشت این محصول در سایر استان‌های کشور به دلیل درآمدزایی آن می‌باشد. بنابراین توزیع جغرافیایی کشت این محصول تغییرات قابل ملاحظه‌ای را تجربه نموده است. به طور مثال در سال ۱۳۸۲ زعفران عمدتاً در ۹ استان کشور کشت می‌شده است در حالی که در سال ۱۳۹۹ در تمامی استان‌های کشور (بغیر از ایلام و کهگیلویه و بویر احمد) این محصول کاشت شده است.^۶ هرچند که میزان تولید آن در برخی استان‌ها قابل توجه نبوده است. افزایش سطح زیر کشت و هم‌زمان با آن وقوع خشک‌سالی‌های بلندمدت و همچنین سرمازدگی در برخی از سال‌ها در کنار کشت سنتی زعفران، به کاهش سطح عملکرد در هکتار و از این رو افزایش هزینه‌های تولید و قیمت زعفران در بازار منجر شده است. افزایش قیمت زعفران در بلندمدت با توجه به لوکس بودن این محصول و فراهم نمودن امکان ظهور رقبای جدید برای ایران به نفع کشور نخواهد بود.

جدول ۳: وضعیت تولید زعفران در سال ۱۳۹۹

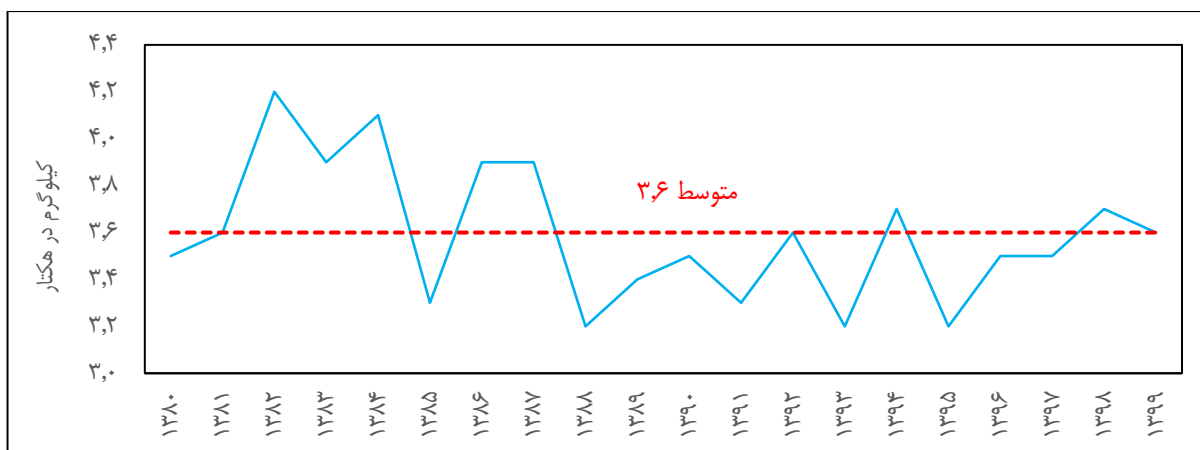
استان	میزان تولید زعفران (تن)
-------	-------------------------

^۶ استان‌های خراسان رضوی، جنوبی و شمالی یک استان در نظر گرفته شده است.

جمع	دیم	آبی	
۱.۵	۰	۱.۵	آذربایجان شرقی
۰.۱	۰	۰.۱	آذربایجان غربی
۰.۱	۰	۰.۱	اردبیل
۹.۱	۰	۹.۱	اصفهان
۰.۲	۰	۰.۲	البرز
۰	۰	۰.۰	ایلام
۱.۲	۰	۱.۲	تهران
۰.۹	۰	۰.۹	چهارمحال و بختیاری
۷۰.۲	۰	۷۰.۲	خراسان جنوبی
۳۰۰.۹	۰	۳۰۰.۹	خراسان رضوی
۲۳.۸	۰	۲۳.۸	خراسان شمالی
۰.۱	۰	۰.۱	خوزستان
۰.۲	۰	۰.۲	زنجان
۱.۲	۰	۱.۲	سمنان
۰.۱	۰	۰.۱	سیستان و بلوچستان
۴.۳	۰	۴.۳	فارس
۰.۳	۰	۰.۳	قزوین
۰.۱	۰	۰.۱	قم
۰.۲	۰	۰.۲	کردستان
۱.۷	۰	۱.۷	کرمان
۴.۶	۰	۴.۶	کرمانشاه
۰	۰	۰.۰	کهگیلویه و بویر احمد
۲.۳	۲.۲	۰.۱	گلستان
۰.۱	۰	۰.۱	گیلان
۱.۵	۰	۱.۵	لرستان
۰.۱	۰.۱	۰.۰	مازندران
۱.۵	۰	۱.۵	مرکزی
۱	۰	۱.۰	همدان
۳.۱	۰	۳.۱	یزد
۴۳۰.۴	۲.۳	۴۲۸.۱	جمع

متوسط عملکرد تولید زعفران ایران در طی دو دهه گذشته (۱۳۸۰ تا ۱۳۹۹) برابر با ۳/۶ کیلوگرم در هر هکتار بوده و در سال ۱۳۹۹ در مجموع بیش از ۴۳۱ تن زعفران در کشور تولید گردیده است. این در حالی است که عملکرد زعفران در سال ۱۳۷۰ برابر با ۵/۱ کیلوگرم در هکتار بوده است (سازمان توسعه تجارت، ۱۳۸۸) که بخشی از این کاهش عملکرد به دلیل سوء مدیریت در استفاده از منابع تولید، دسترسی به نهاده‌ها و بخش دیگر آن به دلیل عوامل خارج از کنترل کشاورزان مانند خشکسالی و سرمازدگی و همچنین افزایش قابل توجه سطح زیر کشت در چند سال اخیر بوده است.

نمودار ۵: روند عملکرد تولید زعفران در ایران

جدول ۴: وضعیت تولید زعفران در سال ۱۳۹۹ براساس سطح زیر کشت ((واحد: هکتار))

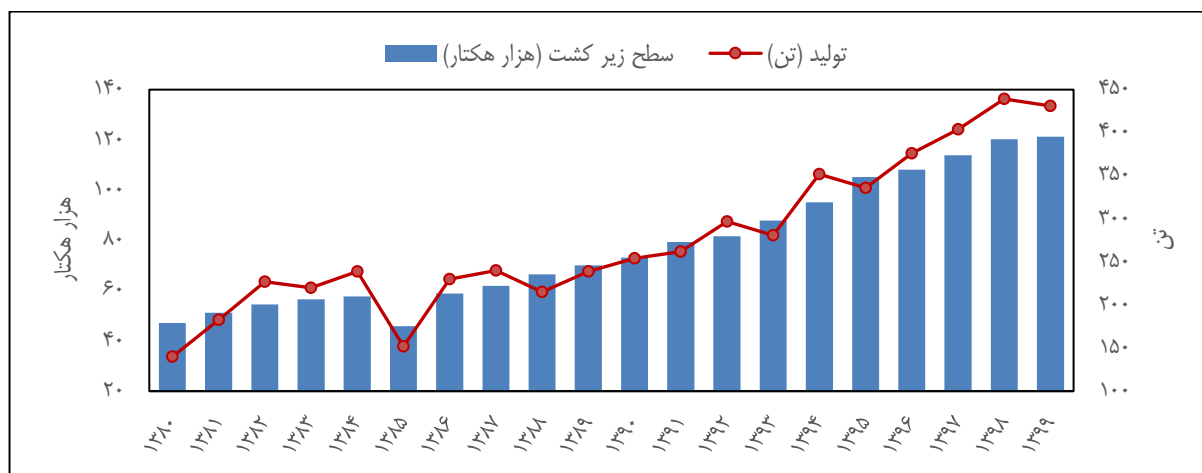
کل سطح زیر کشت	سطح بارور			سطح غیر بارور			استان
	جمع	دیم	آبی	جمع	دیم	آبی	
۳۳۴	۲۸۸	۰	۲۸۸.۰	۴۶	۰	۴۶.۰	آذربایجان شرقی
۵۳.۷	۴۱.۹	۰	۴۱.۹	۱۱.۸	۰	۱۱.۸	آذربایجان غربی

۶۳.۹	۵۸.۸	۰	۵۸.۸	۵.۱	۰	۵.۱	اردبیل
۱۶۱۴.۵	۱۳۵۹.۳	۰	۱,۳۵۹.۳	۲۵۵.۲	۰	۲۵۵.۲	اصفهان
۵۴.۱	۴۱.۵	۰	۴۱.۵	۱۲.۷	۰	۱۲.۷	البرز
۲۱.۴	۱۲.۷	۲.۱	۱۰.۶	۸.۷	۱.۶	۷.۱	ایلام
۲۰۴.۸	۱۶۵.۱	۰	۱۶۵.۱	۳۹.۷	۰	۳۹.۷	تهران
۲۵۳.۹	۲۱۳.۹	۰	۲۱۳.۹	۴۰	۰	۴۰.۰	چهارمحال و بختیاری
۱۷۱۵۲	۱۶۷۹۹.۹	۰	۱۶,۷۹۹.۹	۳۵۲.۱	۰	۳۵۲.۱	خراسان جنوبی
۹۰۹۲۰.۲	۹۰۹۲۰.۲	۰	۹۰,۹۲۰.۲	۰	۰	۰.۰	خراسان رضوی
۴۱۲۷.۲	۳۷۸۰.۵	۰	۳,۷۸۰.۵	۳۴۶.۷	۰	۳۴۶.۷	خراسان شمالی
۲۳.۶	۱۷.۴	۰.۳	۱۷.۱	۶.۱	۱.۱	۵.۰	خوزستان
۷۲.۱	۳۹	۰	۳۹.۰	۳۳.۱	۰	۳۳.۱	زنجان
۴۲۳.۱	۲۹۹.۴	۴۵.۴	۲۵۴.۰	۱۲۳.۷	۱.۳	۱۲۲.۴	سمنان
۲۹.۲	۲۴.۷	۰	۲۴.۷	۴.۵	۰	۴.۵	سیستان و بلوچستان
۱۰۳۲	۹۶۲.۸	۹.۹	۹۵۲.۹	۶۹.۳	۲.۳	۶۷.۰	فارس
۹۱.۸	۷۴.۱	۰	۷۴.۱	۱۷.۶	۰	۱۷.۶	قزوین
۲۸.۵	۲۷.۵	۰	۲۷.۵	۱	۰	۱.۰	قم
۵۷.۵	۳۹.۱	۰	۳۹.۱	۱۸.۴	۰	۱۸.۴	کردستان
۴۱۴.۱	۲۸۴.۸	۰	۲۸۴.۸	۱۲۹.۳	۰	۱۲۹.۳	کرمان
۱۶۶۸.۲	۱۲۶۷.۸	۰	۱,۲۶۷.۸	۴۰۰.۶	۰	۴۰۰.۶	کرمانشاه
۳۱.۴	۳۰.۸	۰	۳۰.۸	۰.۶	۰	۰.۶	کهگیلویه و بویر احمد
۵۱۹.۴	۳۶۴.۴	۳۳۸.۶	۲۵.۸	۱۵۵	۱۵۵	۰.۰	گلستان
۳۲.۵	۲۵.۲	۰	۲۵.۲	۷.۳	۰	۷.۳	گیلان
۴۱۹.۵	۴۱۹.۵	۰	۴۱۹.۵	۰	۰	۰.۰	لرستان
۴۵.۱	۴۵	۱۵.۲	۲۹.۸	۰.۱	۰.۱	۰.۰	مازندران
۳۹۴	۳۰۶.۶	۰	۳۰۶.۶	۸۷.۴	۰	۸۷.۴	مرکزی
۲۴۵.۲	۲۲۰.۳	۰	۲۲۰.۳	۲۴.۹	۰	۲۴.۹	همدان
۹۰۸.۲	۶۴۱.۵	۰	۶۴۱.۵	۲۶۶.۷	۰	۲۶۶.۷	یزد
۱۲۱۲۵۰.۴	۱۱۸,۷۸۳.۹	۴۱۱.۵	۱۱۸,۳۷۲.۴	۲۴۶۶.۵	۱۶۱.۳	۲۳۰۵.۲	جمع

روند مقدار تولید و سطح زیر کشت زعفران در طی سال‌های اخیر رشد قابل توجهی داشته است. به طوری که از ۱۴۰ تن مقدار تولید و ۴۷ هزار هکتار سطح زیر کشت در سال ۱۳۸۰ به ۴۳۱ تن و ۱۲۱ هزار هکتار در سال ۱۳۹۹ رسیده است.

نمودار ۶: مقدار تولید و سطح زیر کشت در طی سال‌های اخیر

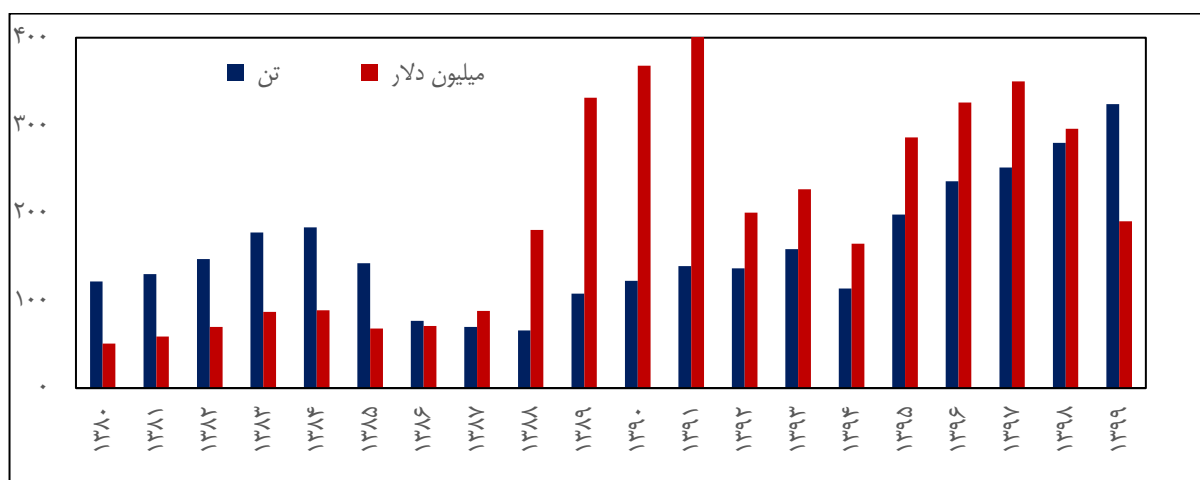
۵. وضعیت صادرات زعفران

محصولات کشاورزی بخش عمده‌ای از درآمد حاصل از صادرات غیرنفتی را تشکیل می‌دهند. بعد از محصولات باغی و تره بار مانند پسته، خرما، کشمش، سیب، مرکبات و ... محصولاتی مانند زعفران، زیره و زرشک جایگاه مهمی در صادرات بخش کشاورزی دارا هستند.

براساس آمار و اطلاعات موجود، متوسط میزان صادرات زعفران در برنامه اول سالانه ۳۰ تن، در برنامه دوم سالانه ۵۱ تن، برنامه سوم سالانه ۱۲۶ تن، برنامه چهارم سالانه ۱۰۸ و در برنامه پنجم (چهار سال اول) به متوسط ۱۱۹ تن در سال رسیده است. در برنامه ملی "بهبود تولید، فرآوری، توزیع و صادرات زعفران" افق تولید ۵۰۰ تنی و عملکرد ۷ کیلوگرمی در هکتار برای این محصول استراتژیک در سال ۱۴۰۰ ترسیم گردیده است این در حالی است که در سال ۱۳۹۹ مقدار صادرات زعفران ایران تنها ۳۲۴ تن و عملکرد ۳.۶ کیلوگرم در هکتار بوده که فاصله قابل توجهی از مقدار پیش‌بینی شده داشته است. در هفت‌ماهه اول سال ۱۴۰۰ نیز طبق اطلاعات موجود از گمرک بیش از ۱۲۰ تن زعفران به ارزش ۶۰ میلیون و ۱۷۴ هزار و ۵۸۷ دلار به ۶۰ کشور دنیا صادر شد نمودار (۷)، روند صادرات زعفران در کشور از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۹۹ را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌گردد در فاصله زمانی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۷ صادرات کشور به طور قابل ملاحظه‌ای کاهش نشان می‌دهد که دلیل اصلی آن کاهش تولید در این دوره به دلیل سرمازدگی محصولات بوده است. در پی کاهش شدید تولید در این دوره، قیمت زعفران بشدت افزایش پیدا کرد. بعد از سال ۱۳۸۸ صادرات زعفران کشور روند تقریباً صعودی داشته است و در سال ۱۳۹۹ به بیشترین مقدار رسیده است.

روند رو به رشد سهم صادرات زعفران از کل صادرات غیرنفتی و صادرات بخش کشاورزی و ارزآوری آن از یک سو و ایجاد درآمد و اشتغال‌زایی برای روستاییان کشور لزوم توجه به این محصول را دوچندان می‌سازد.

نمودار ۷: روند حجم و ارزش صادرات زعفران ایران

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران

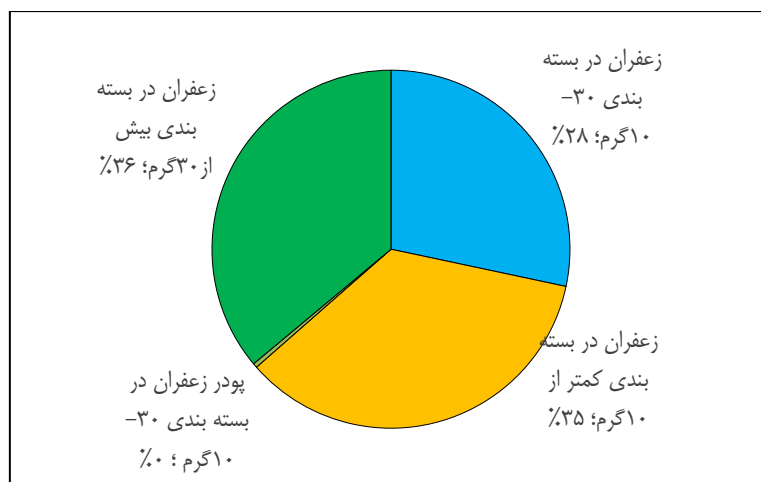
بخش اعظم زعفران ایران به صورت فله‌ای و خام بسته‌بندی و صادر می‌شود. صادرات فله‌ای زعفران به دلیل نوع تقاضایی است که برای این محصول ایرانی وجود دارد چراکه بازار صادراتی این محصول در حال حاضر کاملاً تقاضامحور است. تجزیه و تحلیل بازار صادراتی زعفران نشان می‌دهد که عمده تقاضای موجود برای این محصول به دو گونه است. نخست آنکه برخی از مشتریان زعفران صادراتی ایران در بخش صنعت فعالیت می‌نمایند و از این رو به زعفران فله‌ای و نه بسته‌بندی شده نیاز دارند. دلیل دوم آن است که واردکنندگان اصلی زعفران ایران نظیر اسپانیا و امارات از آنجا که خود مصرف کننده ریز زعفران نیستند زعفران وارداتی ایران را مجدداً بسته‌بندی و در قالب برندهای خود روانه بازارهای جهانی می‌نمایند. یکی از دلایل احتمالی این موضوع عدم همخوانی استانداردهای داخلی با استانداردهای بین‌المللی می‌باشد. اما به نظر می‌رسد که برخی از تجار ایرانی خود در صادرات مجدد زعفران ایرانی از طریق کشورهای نظیر اسپانیا سهم می‌باشند و از این رو جهت افزایش حاشیه سود خود تلاش می‌کنند زعفران را به صورت فله صادر نمایند. علاوه بر این تحلیل ساختار صادراتی زعفران از وجود دیدگاه‌های کوتاه‌مدت جهت کسب سود در میان برخی از صادرکنندگان حکایت دارد به نحوی که برخی از خریداران زعفران به نوعی نمایندگان خریداران خارجی در ایران می‌باشند (امیری و همکاران، ۱۳۸۶). این موضوع لزوم توجه به بازاریابی و توسعه بازارهای جدید را به‌عنوان استراتژی جایگزین صادرات فله‌ای زعفران را نمایان می‌سازد.

یکی از چالش‌های اساسی محصول زعفران در حال حاضر نبود صنایع پایین دستی جهت فرآوری و بسته‌بندی مناسب محصول و در نتیجه ایجاد ارزش افزوده بالاتر می‌باشد. با توجه به اینکه طی سال‌های متمادی صدور زعفران به صورت فله صورت می‌گرفت، لذا سازمان توسعه تجارت ایران و هیئت وزیران در راستای مقابله با این موضوع با اتخاذ مکانیزم‌های خاص تشویقی و بازدارنده از اواخر سال ۱۳۸۷ نسبت به حمایت از صادرات بسته‌بندی زعفران به شرح زیر مبادرت نمودند:

- افزایش نرخ ضریب حمایتی (جوایز) صادرات زعفران بسته‌بندی شده تا سقف ۱۰ درصد ارزش صدور محصول
- وضع مصوبه اخذ ۵ درصد عوارض صادرات در بسته‌بندی‌های بیشتر از ۳۰ گرم.

صادرات زعفران و پودر آن هم اکنون در قالب بسته‌های کمتر از ۱۰ گرمی، بسته‌های ۱۰ تا ۳۰ گرمی و بسته‌های بیشتر از ۳۰ گرمی صورت می‌گیرد. نمودار (۸)، سهم هر کدام از اقلام صادراتی زعفران و پودر آن از کل صادرات این محصول در سال ۱۳۹۹ را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشخص است بسته‌های بیش از ۳۰ گرم بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. علاوه بر این سهم بسته‌های کمتر از ۱۰ گرم سهم ۳۵ درصدی داشته است. مطابق اطلاعات به دست آمده، طبق عرف بازار بسته‌های ۲۰ گرمی به بالا جزء صادرات فله‌ای محسوب می‌گردد. با توجه به اینکه این نوع بسته‌بندی‌ها نیز در طبقه دوم یعنی بسته‌های ۱۰ تا ۳۰ گرمی لحاظ می‌گردند بنابراین به طور کلی می‌توان گفت که صادرات زعفران ایران کماکان همچون گذشته به صورت فله‌ای انجام می‌گردد.

نمودار ۸: دسته‌بندی زعفران صادراتی در سال ۱۳۹۹

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران

از لحاظ تئوری ترویج بسته‌بندی‌های کوچک در صادرات زعفران نه تنها ارزش افزوده بیشتری برای کشور خواهد داشت بلکه باعث اشتغال‌زایی و برندسازی بیشتر می‌شود. اما متأسفانه از آنجا که بخش عمده تقاضای جهانی برای زعفران ایران به صورت فله‌ای می‌باشد وضع این بخشنامه علی‌رغم اهداف والایی که برای آن متصور بود، مشکلاتی را برای این صادرات این محصول نیز پدید آورده و به گسترده شدن قاچاق این محصول دامن زد. سرانجام با حکم دیوان عدالت اداری در سال ۱۳۹۳ عوارض صادراتی انواع زعفران در بسته‌بندی بیش از ۳۰ گرم حذف گردید. با توجه به بازارهای هدف صادراتی، انتظار می‌رود حذف این عوارض در کوتاه‌مدت به افزایش صادرات و بالأخص صادرات فله‌ای منجر گردد.

زعفران ایران هم اکنون به بیش از ۶۰ کشور جهان صادر می‌گردد و تاکنون وارداتی به کشور صورت نگرفته است. بنابراین زعفران به بازارهای جهانی که در مناطق جغرافیایی مختلفی متنوع قرار دارند صادر می‌گردد. این موضوع نمایانگر طیف گسترده‌ای از کاربردهای احتمالی زعفران و محصولات مرتبط با آن می‌باشد. طی سال‌های گذشته ساختار بازار صادراتی زعفران ایران به شکل انحصار چندجانبه بوده است بدین معنی که بخش عمده صادرات ایران به چند کشور محدود صورت می‌گرفته است. هر چند که در حال حاضر نیز وضعیت کماکان مشابهی وجود دارد اما با توجه به افزایش قابل ملاحظه مقاصد صادراتی کشور تغییراتی در درجه انحصار این بازار مشاهده می‌گردد که نکته امیدوارکننده‌ای از حیث تنوع بازارهای هدف می‌باشد (شبان و همکاران، ۱۳۹۲). جدول (۵)، حجم و ارزش دلاری صادرات زعفران طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ و همچنین ۵ کشور عمده صادراتی در هر سال مورد نظر را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشخص است در سال‌های اخیر سهم امارات، هنگ کنگ و نیز افغانستان از صادرات ایران افزایش یافته است.

جدول ۵: میزان صادرات زعفران طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۹

سال	ارزش دلاری (میلیون دلار)	وزن (تن)	کشورهای هدف (۵ کشور عمده)
۱۳۸۵	۷۵	۱۴۲	اسپانیا - امارات - عربستان - ایتالیا - فرانسه
۱۳۸۶	۵۰	۷۷	اسپانیا - امارات - عربستان - هند - چین
۱۳۸۷	۸۹	۶۸	اسپانیا - امارات - اتریش - آلمان - فرانسه
۱۳۸۸	۱۷۹	۶۶	اسپانیا - امارات - ایتالیا - عربستان - هند
۱۳۸۹	۲۵۵	۸۶	اسپانیا - امارات - عربستان - ایتالیا - هند

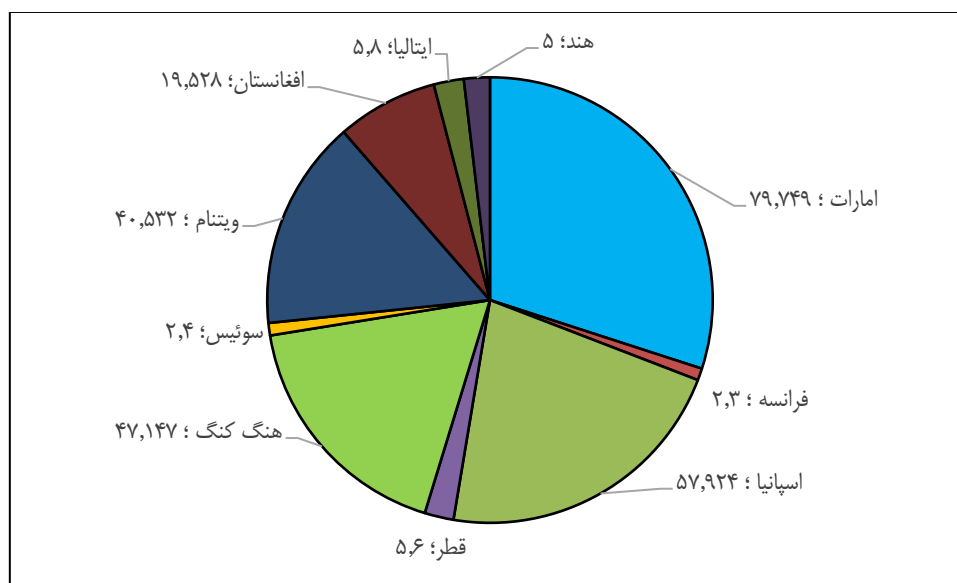

اسپانیا- امارات - عربستان - ایتالیا- چین	۱۲۲	۳۶۶	۱۳۹۰
امارات- اسپانیا - چین- عربستان - هند	۱۳۹	۴۱۸	۱۳۹۱
امارات- اسپانیا - عربستان - هنگ کنگ- هند	۱۳۶	۲۰۰	۱۳۹۲
امارات- اسپانیا - عربستان- هنگ کنگ- چین	۱۵۹	۲۲۷	۱۳۹۳
امارات - اسپانیا - چین - عربستان - هنگ کنگ	۱۱۴	۱۶۵	۱۳۹۴
امارات- هنگ کنگ- اسپانیا- عربستان- چین	۱۹۸	۲۸۶	۱۳۹۵
امارات- اسپانیا- هنگ کنگ- ویتنام- ایتالیا	۲۳۶	۳۲۶	۱۳۹۶
امارات- اسپانیا= هنگ کنگ- چین- افغانستان	۲۵۲	۳۵۰	۱۳۹۷
امارات- هنگ کنگ- اسپانیا- ویتنام- افغانستان	۲۸۰	۲۹۶	۱۳۹۸
امارات- اسپانیا- هنگ کنگ- ویتنام- افغانستان	۳۲۴	۱۹۰	۱۳۹۹

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران

بیشترین حجم صادرات زعفران ایران بر طبق آمارهای سال ۱۳۹۹ به ترتیب اولویت به کشورهای زیر تعلق گرفته شده است:

نمودار ۹: بیشترین حجم صادرات زعفران به کشورهای مختلف در سال ۱۳۹۹

۶. بازارهای معاملاتی زعفران در ایران

۶-۱. معاملات گواهی سپرده کالایی زعفران در ایران

همان‌طور که گفته شد ایران بیش از ۸۵ درصد از زعفران دنیا را تولید می‌کند اما بازار جهانی این محصول در اختیار کشورهای نظیر اسپانیا می‌باشد. البته باید به این نکته توجه نمود که در گذشته اسپانیا به نوعی تولیدکننده برتر این محصول در جهان نیز بوده است و همراه با سایر کشورهای اروپایی بازار زعفران را در اختیار خود داشته‌اند. این کشور با سابقه صدساله خود در بازار زعفران به سرمایه فنی، فیزیکی و انسانی بزرگی در این زمینه دست یافته است و از این‌رو تصور اینکه بتوان جایگاه اسپانیا در بازارهای جهانی را تصاحب کرد کار ساده‌ای به نظر نمی‌رسد. این موضوع نیازمند سرمایه‌گذاری در یک بازه زمانی بلندمدت می‌باشد.

مطالعات انجام‌شده نشان می‌دهد که "بخش اعظمی از ارزش افزوده ایجاد شده در طول زنجیره محصول زعفران در حلقه بازرگانی خارجی آن می‌باشد" (امیری و همکاران، ۱۳۸۶، ص ۷). به عبارتی بهتر فاصله میان قیمت‌های صادراتی زعفران ایران و قیمت‌های مصرف‌کننده در بازارهای جهانی بسیار قابل توجه می‌باشد. این موضوع به همان بحث همیشگی و معروف بازار زعفران که ناشی از ضعف بسته‌بندی و بازاریابی شرکت‌های ایرانی فعال در حوزه صادرات زعفران است، اشاره دارد.

با توجه به ساختار سنتی بازار زعفران و عدم شفافیت بسیار بالایی که در این بازار به وضوح مشاهده می‌گردد متأسفانه در حال حاضر یک بانک اطلاعاتی دقیق و مشخصی از سری زمانی قیمت‌های زعفران وجود ندارد. بنابراین برای آگاهی و اطلاعات کلی در این باره از معاملات گواهی سپرده زعفران در سایت شرکت مدیریت فناوری بورس تهران که دارای پایه قراردادهای آتی و اختیار معامله در بازار مشتقه است استفاده شده است. جدول شماره (۶)، متوسط قیمت، حجم معاملات و ارزش گواهی‌های سپرده زعفران از زمان راه‌اندازی این بازار، اواخر بهمن‌ماه سال ۱۳۹۵ تا زمان حال نشان داده شده است. در ابتدا گواهی سپرده به چهار دسته نگین، پوشال، رشته و دسته معامله می‌گردید اما در ادامه بیشتر به صورت نگین و پوشال و در حال حاضر معاملات به صورت گواهی سپرده نگین است. بر اساس این جدول بعد از پنج سال این بازار بیش از ۲۴۵ میلیون معامله به ارزش ۳۰۶ هزار میلیارد تومان انجام پذیرفته است.

جدول ۶: ارزش بازار مالی، گواهی سپرده زعفران

سال	قیمت (گرم)	حجم	ارزش (ریال)
۱۳۹۵	۴۵,۷۰۴	۷,۸۵۷	۳۵۹,۱۰۰,۰۳۴
۱۳۹۶	۴۸,۶۶۰	۱,۲۶۹,۳۳۶	۶۱,۷۶۶,۱۸۵,۸۰۸
۱۳۹۷	۱۰۴,۱۱۹	۲۷,۷۹۸,۴۲۶	۲,۸۹۴,۳۳۹,۱۶۹,۶۴۸
۱۳۹۸	۹۶,۸۴۶	۵۹,۴۹۴,۰۳۸	۵,۷۶۱,۷۵۹,۵۵۰,۵۰۴
۱۳۹۹	۱۰۲,۳۸۶	۸۰,۸۰۷,۱۴۰	۸,۲۷۳,۴۹۵,۴۷۰,۷۹۹
۱۴۰۰ ^۱	۲۴۵,۶۷۲	۷۵,۹۵۶,۵۱۲	۱۸,۶۶۰,۴۰۰,۰۰۰,۰۰۰
جمع	-	۲۴۵,۳۳۳,۳۰۹	۳۵,۶۵۲,۱۱۹,۴۷۶,۷۹۳

بازار محصولات کشاورزی کشورهای در حال توسعه به دلیل ساختار سنتی ذاتاً با ریسک نوسانات قیمتی مواجه است و به همین دلیل دولت‌ها با مداخله در بازار برخی از محصولات استراتژیک از نوسانات قیمتی در آن جلوگیری می‌نمایند.

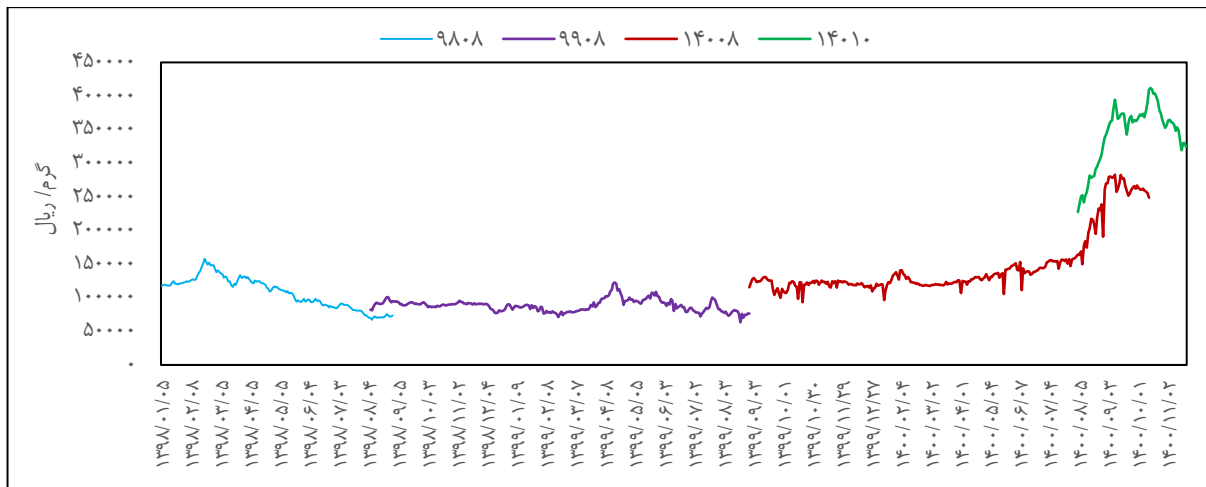
زعفران یکی از محصولاتی است که در طی چند دهه اخیر نوسانات قیمتی بالایی را تجربه نموده است و با توجه به اینکه محصول مذکور به طور کلی یک کالای لوکس و صادراتی می‌باشد دولت دخالت آنچنانی در بازار آن نداشته است.

همانطور که مشاهده می‌گردد قیمت زعفران تا قبل از آبان ماه سال جاری روند تقریباً باثبات و پایداری داشته و رشد قابل توجهی نداشته است. قیمت پایین زعفران در طی سال‌های اخیر باعث رونق بازار دل‌های چینی گردیده که زعفران را به قیمت مناسب از کشاورزان خریده نموده و با قیمت‌های بالا به کشورهای دیگر از جمله اسپانیا و ایتالیا بفروشدند. اما قیمت زعفران در طی دو ماهه اخیر (آبان الی دی‌ماه) روند صعودی داشته و افزایش بسیار زیادی را تجربه نموده است. عامل اصلی افزایش قیمت زعفران در این بازه کوتاه، شرایط اقلیمی ناشی از خشک‌سالی و کاهش بارندگی بوده است.

^۷ از ۱۳۹۵/۱۱/۱۹

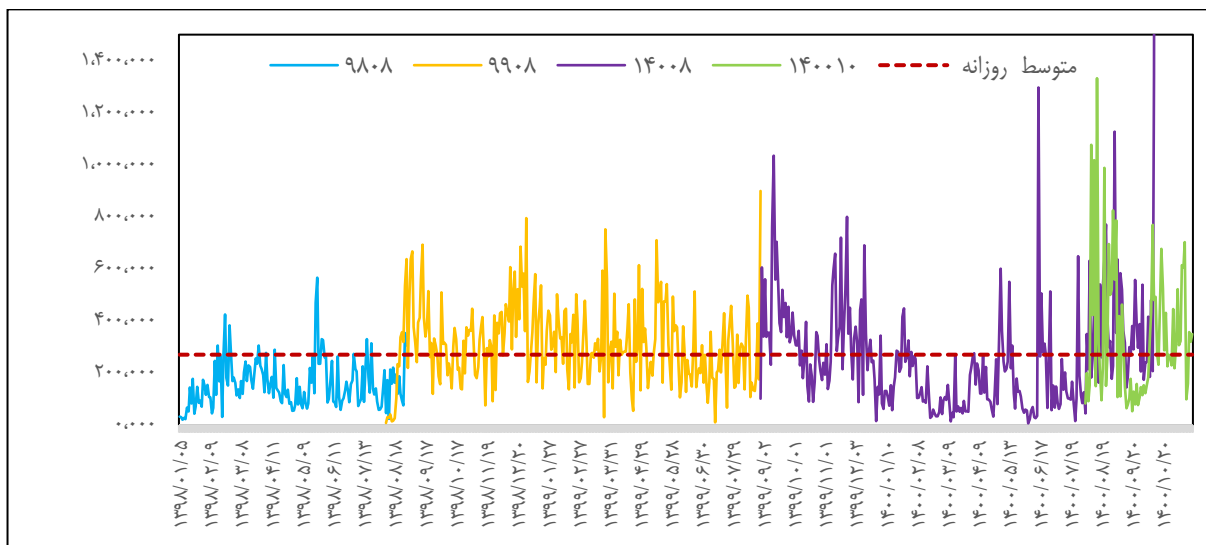
^۸ منتهی به ۱۴۰۰/۱۱/۱۸

نمودار ۲: روند قیمت گواهی سرده زعفران (نگین)

منبع: شرکت مدیریت فناوری اطلاعات

نمودار ۳: حجم معاملات روزانه گواهی سپرده کالایی زعفران

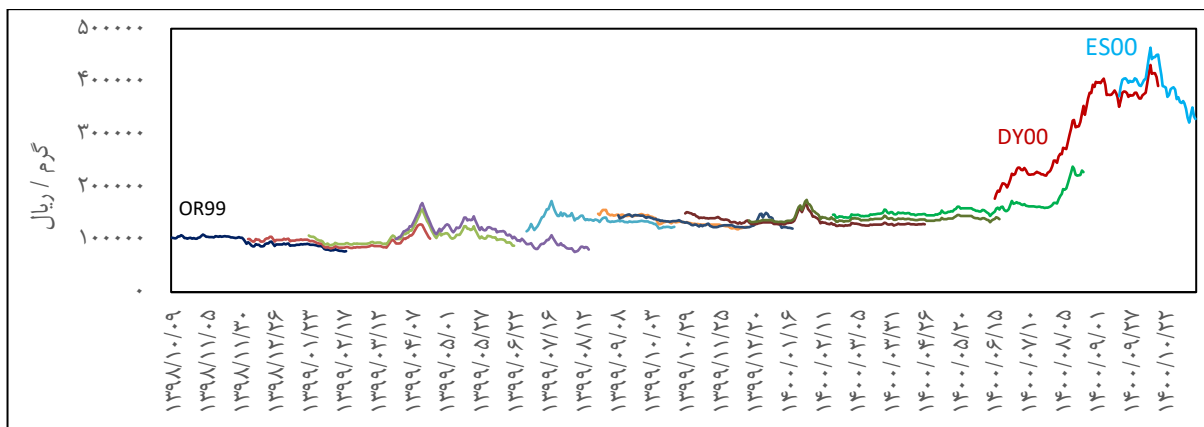

منبع: شرکت مدیریت فناوری اطلاعات

۲-۶. قراردادهای آتی زعفران

در بخش‌های قبلی ملاحظه گردید که گاهی زعفران با نوسانات قیمتی قابل ملاحظه‌ای همراه است بنابراین قراردادهای آتی و اختیار معامله بهترین روش برای پوشش ریسک نوسانات قیمت می‌تواند باشد. قراردادهای آتی زعفران برای اولین بار در خرداد ۱۳۹۷ راه‌اندازی گردید. همان‌طور که از نمودار (۱۲)، قابل مشاهده است حجم معاملات قرارداد ماهانه آتی زعفران بیش از یک میلیون معامله بوده است. همچنین نمودار بیانگر آن است

نمودار ۱۴: روند قیمت سررسیدهای مختلف قراردادهای آتی زعفران در بورس کالای ایران

۳-۶. قراردادهای اختیار معامله بر روی قرارداد آتی زعفران

قرارداد اختیار معامله، قراردادی است که دو طرف معامله (خریدار و فروشنده قرارداد اختیار) توافق می‌کنند که در آینده معامله با شرایط مشخصی را انجام دهند. خریدار در ازای پرداخت مبلغ پیشنهادی در زمان انعقاد قرارداد به فروشنده، حق خرید یا فروش دارایی ثبت‌شده در قرارداد را با قیمت مشخص شده در قرارداد و در زمان تعیین شده به دست می‌آورد. فروشنده هم حق خرید یا فروش دارایی مذکور را در ازای دریافت مبلغ مذکور به خریدار می‌دهد. دارایی پایه مورد معامله در قراردادهای اختیار معامله می‌تواند خود دارایی فیزیکی مورد معامله باشد اما در برخی موارد همانند محصولات کشاورزی دارایی پایه مورد معامله، اغلب خود محصول کشاورزی نیست بلکه یک قرارداد آتی بر روی آن محصول کشاورزی می‌باشد و خریدار و فروشنده اختیار در سررسید برای تکمیل فرآیند اعمال قرارداد اختیار وارد یک معامله قرارداد آتی می‌شوند و متناسب با مشخصات قرارداد اختیار برای آن‌ها موقعیت باز خرید یا فروش قرارداد آتی ایجاد می‌شود.

بنابراین در قراردادهای اختیار معامله بر روی قرارداد آتی محصولات کشاورزی، به خریدار معامله حق اختیار یک موقعیت خرید یا یک موقعیت فروش قرارداد آتی کالای کشاورزی با «قیمت اعمال^۹» از پیش تعیین شده داده می‌شود. هزینه خرید آن اختیار، «صرف^{۱۰}» یا پریمیوم نامیده می‌شود.

خریدار حق اختیار با توجه به قیمت جاری دارایی پایه اقدام به اعمال یا عدم اعمال حق اختیار خود می‌نماید. قراردادهای اختیار معامله از نظر زمان اعمال به دو نوع آمریکایی و اروپایی تقسیم می‌شوند. اختیار معامله

^۹ Stricke price

^{۱۰} Premium

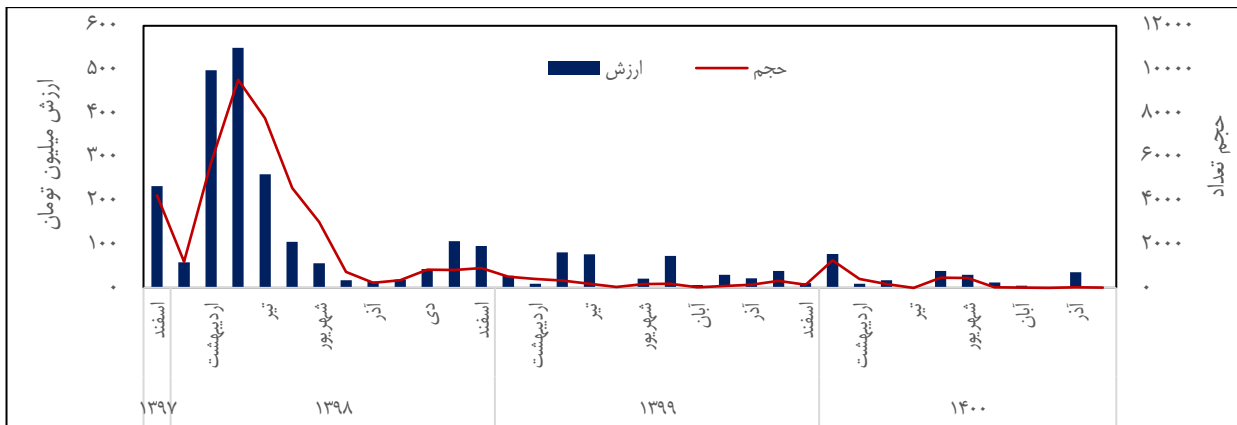
آمریکایی قراردادی است که از هنگام عقد قرارداد تا سررسید آن، قابل اعمال است. یعنی در طول دوره قرارداد هر وقت که خریدار بخواهد می‌تواند حق خود را اعمال نماید. حال آنکه اختیار معامله اروپایی فقط در سررسید یا دوره کوتاهی که به مثابه دوره سررسید در نظر گرفته می‌شود قابل اعمال است و خریدار فقط در دوره سررسید می‌تواند حق خود را اعمال کند.

قراردادهای اختیار معامله در کنار قراردادهای آتی در بخش محصولات کشاورزی برای فعالان بازار از محبوبیت بالایی برخوردارند و سهم بالایی از معاملات را در این بخش به خود اختصاص می‌دهند. از جمله مهم‌ترین مزایای این معاملات نسبت به معاملات نقدی می‌توان به ایجاد شفافیت بیشتر، تعیین قیمت عادلانه، استانداردسازی، معامله محصولات در کمیت و کیفیت مشخص و پوشش ریسک معاملات برای فعالان این حوزه اشاره نمود.

قراردادهای اختیار معامله بر روی دارایی پایه گواهی سپرده زعفران در ۱۲ اسفند سال ۱۳۹۷ در بورس کالای ایران راه‌اندازی گردید. قراردادهای اختیار معامله کالایی در ایران در حال حاضر بر روی گواهی سپرده کالایی سکه طلا و زعفران قابل معامله است. در حال حاضر دارایی پایه قراردادهای اختیار معامله در بورس کالای ایران دارایی فیزیکی (گواهی سپرده کالایی) است و تاکنون هیچ‌گونه قراردادی بر پایه قراردادهای آتی راه‌اندازی نشده است. همچنین قراردادهای اختیار معامله در بورس کالای ایران از لحاظ شیوه اعمال از نوع اروپایی بوده و فقط در سررسید قابل اعمال هستند. این معاملات بدون محدودیت قیمتی در ثبت سفارشات خرید یا فروش انجام می‌پذیرد.

روند کلی وضعیت این قراردادهای اختیار معامله بر روی دارایی پایه گواهی سپرده زعفران نگیان از زمان راه‌اندازی تاکنون چندان مساعد نبوده و این معاملات علی‌رغم موفقیت بالای قراردادهای آتی زعفران نگیان از نقدشوندگی قابل قبولی برخوردار نمی‌باشند. حجم کل معاملات و ارزش کل قراردادهای اختیار معامله زعفران تاکنون ۴۵،۲۷۵ معامله و به ارزش ۲.۷ میلیارد تومان بوده است.

نمودار ۱۵: روند حجم و ارزش قراردادهای اختیار معامله زعفران

منبع: بورس کالای ایران

همان‌طور که بیان گردید در حال حاضر قراردادهای اختیار معامله زعفران نگین مانند قراردادهای آتی زعفران نگین بر روی دارایی فیزیکی یعنی گواهی سپرده کالایی زعفران نگین معامله می‌گردد. در حالی که در بسیاری از بورس‌های کالایی دنیا قراردادهای اختیار معامله محصولات کشاورزی عموماً بر روی دارایی پایه قراردادهای آتی آن محصولات راه‌اندازی و معامله می‌شوند. راه‌اندازی قراردادهای اختیار معامله بر روی قراردادهای آتی زعفران نگین به دلیل ویژگی‌های منحصر بفرد این ابزار و با توجه به رونق فعلی قراردادهای آتی زعفران نگین می‌تواند منجر به گسترش و رونق بازار قراردادهای اختیار معامله در بورس کالای ایران شود.

در خصوص مزایای قراردادهای اختیار معامله بر روی قراردادهای آتی زعفران نگین می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

➤ پوشش ریسک فعالان بازار قراردادهای آتی؛ با توجه به ریسک بالای قراردادهای آتی و امکان وقوع نوسانات خلاف انتظار در این بازار وجود یک ابزار پوشش ریسک بسیار بااهمیت خواهد بود. با کمی اغراق می‌توان بیان داشت که قراردادهای اختیار معامله نقدشونده بر روی قراردادهای آتی زعفران نگین امکان پوشش کامل ریسک نوسانات قراردادهای آتی زعفران نگین را برای فعالان بازار فراهم می‌کند.

➤ هم‌زمانی روز و ساعت معاملات قراردادهای آتی و اختیار معامله؛ قراردادهای آتی و اختیار معامله در بورس کالا در حال حاضر در روزهای شنبه الی پنج‌شنبه، ساعت ۱۰:۳۰ الی ۱۵:۰۰ معامله می‌گردند

درحالی که دارایی پایه گواهی سپرده کالایی زعفران طی روزهای شنبه الی چهارشنبه و در ساعت ۹:۰۰ الی ۱۵:۰۰ معامله می گردد. بنابراین به لحاظ زمان معاملات بین معاملات گواهی سپرده کالایی و قراردادهای آتی تفاوت‌هایی وجود دارد.

➤ هماهنگی اقدامات اجرایی معاملات و امکان تسهیل فرآیندهای معاملاتی با توجه به آن که قراردادهای آتی و اختیار معامله هر دو تحت کامل توسط شرکت بورس کالای ایران پشتیبانی می‌شوند و تحویل قرارداد آتی موضوع قرارداد اختیار نیز در بورس کالا انجام خواهد پذیرفت. شایان ذکر است در حال حاضر معاملات گواهی سپرده کالایی و تسویه و تحویل آن در بسترهای شرکت مدیریت فناوری بورس و شرکت سپرده‌گذاری مرکزی انجام می‌شود که محدودیت‌های زیادی را در توسعه بازار اوراق بهادار در بورس کالای ایران ایجاد نموده است.

➤ ورود فعالان جدید به قراردادهای اختیار معامله کالایی با معرفی دارایی پایه جدید و به واسطه تسهیلاتی که این ابزار برای فعالان ایجاد می‌کند.

۷. تحلیل عوامل مؤثر بر قیمت زعفران

با توجه به اینکه، دارایی پایه قرارداد اختیار معامله بر روی قرارداد آتی، قرارداد آتی زعفران نگیل می‌باشد، عواملی که منجر به تغییر قیمت زعفران می‌شود، قیمت قرارداد آتی آن را نیز دستخوش تغییر می‌کند. بنابراین با در نظر گرفتن این موضوع مهم‌ترین عوامل مؤثر بر قیمت زعفران را می‌توان به ترتیب زیر دسته‌بندی نمود:

- تقاضای جهانی و داخلی زعفران
- عرضه زعفران
- قوانین و مقررات
- تعرفه‌های گمرکی کشورهای واردکننده زعفران
- میزان عرضه کشورهای رقیب در بازار

حال به شرح هر یک از دسته بندی‌های فوق می‌پردازیم؛

۷-۱. عوامل مؤثر بر تقاضای جهانی و داخلی زعفران

با توجه به اینکه تقریباً ۸۰ درصد زعفران صادر می‌گردد از این رو بدیهی است تغییرات نرخ ارز، هزینه حمل و نقل هوایی که عمده محصول بدین وسیله صادر می‌گردد، سیاست‌های تعرفه‌ای کشورهای واردکننده و تحولات مربوط به صنایع مرتبط با زعفران در این کشورها به‌عنوان بخشی از عوامل تعیین‌کننده قیمت‌های صادراتی بر میزان تقاضای آن‌ها برای صادرات زعفران تأثیرگذار خواهد بود. مطالعات انجام‌شده نشان می‌دهد که نرخ ارز در مقایسه با سایر متغیرها، تأثیر بیشتری بر قیمت‌های صادراتی زعفران در کوتاه‌مدت و بلندمدت داشته است (پیری و صبوحی، ۱۳۸۶).

از طرفی دیگر با توجه به اینکه زعفران در بسیاری از کشورها به‌عنوان یک کالای لوکس در نظر گرفته می‌شود بنابراین در صورت وقوع بحران‌های جهانی و کاهش قدرت خرید مصرف‌کنندگان خارجی، تقاضا برای این محصول نیز کاهش یافته و در نتیجه به علت کاهش صادرات، به احتمال قوی قیمت این محصول در بازار داخلی با کاهش همراه خواهد بود.

۷-۲. عرضه زعفران

عوامل مؤثر بر عرضه زعفران را می توان به شرح زیر شمرد:

شرایط جوی: شرایط جوی و آب و هوایی یکی از عوامل مؤثر بر قیمت زعفران در بازار می باشد. پیاز زعفران به سرما حساس می باشد و از این رو در صورت برودت هوا، یخ زدگی و یا سرمازدگی با توجه به صدمه دیدن پیاز زعفران، میزان عرضه این محصول در بازار کاهش یافته و در نتیجه قیمت آن در بازار افزایش خواهد یافت. این پدیده به کرات در بازار زعفران مشاهده می شود. علاوه بر این وقوع خشک سالی نیز علی رغم اینکه زعفران به آب کمی نیاز دارد، در برخی موارد به کاهش عرضه و در نتیجه افزایش قیمت محصول منجر گردیده است.

قیمت زمین و دسترسی به آب: این گیاه تنها دوبر در سال - اول آبان ماه (قبل از محصول دهی) و اوایل آذرماه (در پایان محصول دهی) - به آب نیاز دارد و تا بهار، آب باران و برف برای آن کافی است. هر چه قیمت زمینی که زعفران در آن کشت می شود بالاتر باشد، قیمت محصول زعفران هم بالاتر خواهد بود.

نهاده های کشاورزی: قیمت نهاده های کشاورزی مانند انواع کودهای شیمیائی و حیوانی، مواد دفع و کنترل آفات، ماشین آلات کشاورزی و نیروی کار در قیمت این محصول و در نتیجه عرضه آن مؤثر است. به رغم سختی کار برداشت زعفران، با وجود پیشرفت های زیاد تکنولوژی، محصول زعفران هنوز در تمامی ابعاد به صورت سنتی اداره می شود. کاشت، داشت، برداشت و حتی روش خشک کنی محصول زعفران نیز سنتی است که این امر موجب بروز مشکلات فراوانی برای تولید و عرضه این محصول می باشد.

۷-۳. قوانین و مقررات بازار

با توجه به افزایش قیمت زعفران طی چند سال اخیر و همچنین ظهور رقبای جدی برای ایران در بازارهای جهانی، یکی از سیاست های اصلی شورای ملی زعفران تلاش برای حفظ قیمت ها در یک سطح مشخص و جلوگیری از افزایش آن به منظور حفظ توان رقابتی صادرکنندگان ایرانی در بازار جهانی می باشد. ایجاد بانک زعفران و تأسیس صندوق توسعه زعفران از جمله پیشنهادهای است که در این زمینه همواره مطرح بوده است که هدف اصلی آن تأمین مالی صادرکنندگان و ایجاد یک مکانیسم ضربه گیر در بازار می باشد.

از طرفی دیگر در دوره‌هایی که بازار کاهش قیمت را تجربه کرده است دولت اقدام به خرید تضمینی از کشاورزان نموده است که البته این موضوع در چند سال اخیر با توجه به افزایش قیمت‌ها منتفی شده است. نمونه بارز این موضوع خرید زعفران توسط سازمان تعاون روستایی در سال ۱۳۸۴ می‌باشد. در این سال با توجه به کاهش قیمت زعفران طی سال‌های گذشته و در نتیجه عدم سودآوری زعفران برای کشاورزان و تمایل آن‌ها به تغییر الگوی کشت خود، سازمان تعاون روستایی با حمایت دولت و کسب اعتبار بانکی از بانک کشاورزی، اقدام به خرید گسترده زعفران با قیمت مناسب از کشاورزان نمود.

سیاست‌های صادراتی کشور در زمینه زعفران نیز از جمله ممنوعیت صادرات فله‌ای بر بازار تأثیرگذار بوده است. بنابراین به‌طور کلی مشاهده می‌گردد که سیاست‌های گمرکی، صادراتی، جوایز صادراتی، خرید تضمینی و حتی مالیاتی نیز در برهه‌های از زمان بر بازار زعفران تأثیر گذاشته است.

۴-۷. تعرفه‌های گمرکی کشورهای واردکننده زعفران

با توجه به اینکه بخش اعظم زعفران ایران صادر می‌گردد از این رو نرخ تعرفه‌های وارداتی کشورهای مقصد تأثیر زیادی بر قیمت زعفران و صادرات آن خواهد داشت. بررسی بازار زعفران در سال‌های اخیر نشان می‌دهد که کشورهای نظیر چین و هند جهت حمایت از تولیدات داخلی خود نرخ تعرفه‌های واردات زعفران را به شدت افزایش داده‌اند و در این میان با توجه به اینکه تعرفه واردات امارات بسیار پایین می‌باشد، زعفران ایران ابتدا به امارات صادر و از آنجا به صورت قاچاق به این کشورها صادر می‌گردد.

۵-۷. میزان عرضه کشورهای رقیب در بازار

علی‌رغم اینکه ایران تولیدکننده و صادرکننده اصلی بازار زعفران در جهان می‌باشد اما با توجه به سودآوری مناسب این محصول، کشورهای دیگری که در این حوزه فعالیت دارند سیاست‌گذاری و سرمایه‌گذاری قابل توجهی جهت افزایش سهم خود در بازار جهانی این محصول انجام داده‌اند. این موضوع نه تنها جایگاه ایران در بازار را با چالش مواجه خواهد نمود بلکه با توجه به افزایش عرضه این محصول به نوسانات احتمالی در قیمت آن دامن خواهد زد. در این خصوص می‌توان به افغانستان، چین و هند اشاره نمود.

۸. فعالان احتمالی بازار قراردادهای اختیار معامله بر روی قرارداد آتی زعفران در بورس کالای ایران

وجود فعالان احتمالی زیاد در بازار یک قرارداد اختیار معامله از یک طرف باعث کاهش انحصار در بازار می‌شود که به تعیین قیمت‌های آزاد کمک می‌کند و از طرف دیگر نقد شوندگی یک قرارداد را افزایش می‌دهد.

۸-۱. پوشش دهندگان ریسک

فعالانی که در بخش تولید و کشاورزی زعفران فعالیت می‌کنند، پتانسیل ورود به این بازار را دارند. زعفران کاران و تعاونی‌های تولیدی نمونه بارزی از این گروه می‌باشند. از طرفی صادرکنندگان زعفران که فعالیت بازرگانی و تجارت خارجی این محصول را انجام می‌دهند از دیگر فعالان قراردادهای اختیار معامله بر روی قرارداد آتی زعفران خواهند بود. علاوه بر این با توجه به اینکه در حال حاضر قراردادهای آتی زعفران رشته‌ای بریده ممتاز (نگین) در بورس کالای ایران در حال معامله می‌باشد لذا فعالان بازار قراردادهای آتی می‌توانند با اخذ موقعیت در معاملات اختیار خرید یا اختیار فروش بر روی قراردادهای آتی، موقعیت‌های تعهدی قراردادهای آتی خود را پوشش دهند.

۸-۲. سفته‌بازان

سفته‌بازان کسانی هستند که از اخذ موقعیت خرید و فروش در قراردادها صرفاً به دنبال کسب سود می‌باشند. هرگاه این معامله‌گران بر اساس محاسبات خود به این نتیجه برسند که ممکن است در آینده قیمت دارایی پایه افزایش یابد، اقدام به خرید قراردادهای اختیار خرید یا فروش قراردادهای اختیار فروش می‌نمایند و برعکس زمانی که پیش‌بینی کنند که قیمت دارایی پایه افزایش می‌یابد، اقدام به فروش اختیار خرید یا خرید اختیار فروش می‌کنند. این معامله‌گران سعی می‌کنند با پذیرش ریسک، از نوسانات قیمت بهره‌برداری نمایند. البته چه بسا در مواردی نیز ممکن است به دلیل انتظارات نادرستی که از سیر تحول قیمت‌ها در بازار دارند، متضرر شوند. معامله‌گرانی که با هدف کسب سود، آگاهانه به استقبال ریسک می‌روند اصطلاحاً سفته‌باز نامیده می‌شوند. این گروه به گرمی و رونق معاملات در بازارها کمک می‌کنند، زیرا با حضور فعال در بازار و خرید و فروش سریع قراردادهای حجم معاملات و متعاقب آن نقدشوندگی بازار را افزایش داده و این امکان را برای پوشش دهندگان ریسک فراهم می‌کنند که بتوانند در زمان دلخواه موقعیت مورد نظرشان را در بازار اتخاذ

نمایند. فعالیت سفته‌بازان موجب می‌شود که احتمال وجود خریدار (فروشنده) برای آن دسته از پوشش دهندگان ریسک که قصد فروش (خرید) را دارند، افزایش یابد.

۹. بازارهای جهانی قراردادهای اختیار معامله بر روی قراردادهای آتی

همانطور که بیان گردید قراردادهای اختیار معامله در بورس‌های کالایی جهان عموماً بر روی قراردادهای آتی آن محصول معامله می‌شوند که برخی از مهمترین آنها به شرح ذیل است:

جدول ۷: قراردادهای اختیار بر روی قراردادهای آتی در بورس‌های کالایی جهان

بورس	محصول
گروه بورسی CME	ذرت، سویا، گنجاله سویا، روغن سویا، گندم، خوک ^{۱۱} و گاو زنده ^{۱۲} ، طلا و مس
فلزات لندن	آلومینیوم، مس، روی، نیکل، قلع، سرب
دالیان چین	ذرت، گنجاله سویا، روغن پالم ^{۱۳} ، سنگ آهن، گاز مایع، پلی اتیلن و پلی پروپیلن
شانگهای چین	نفت خام، آلومینیوم، مس، روی، طلا و لاستیک طبیعی ^{۱۴}
توکیو ژاپن	طلا
مالزی	روغن پالم
هند	مس، نفت خام، طلا، گاز طبیعی، نیکل، نقره، روی

۹-۱. بورس قراردادهای اختیار معامله دالیان چین

معاملات قراردادهای اختیار معامله محصولات کشاورزی بورس دالیان چین در سه محصول ذرت، گنجاله سویا و روغن پالم جریان دارد. در این بین قراردادهای اختیار معامله بر روی قراردادهای آتی محصول ذرت تعداد موقعیت‌های باز بیشتری^{۱۵} به خود اختصاص داده و دارای معاملات پررونق تری نسبت به سایر قراردادها می‌باشد. در ادامه به بررسی مشخصات قرارداد مذکور می‌پردازیم.

^{۱۱} Lean Hog

^{۱۲} Live Cattle

^{۱۳} RBD Palm Olein

^{۱۴} Natural rubber

^{۱۵} تعداد موقعیت‌های باز قرارداد اختیار معامله محصول ذرت در بورس کالایی دالیان مورخه ۲۰۲۲/۰۲/۱۱، ۵۱۱،۳۸۸ بوده است.

جدول ۸: مشخصات قرارداد اختیار معامله ذرت بر روی قرارداد آتی ذرت در بورس کالایی دالیان چین

دارایی پایه	قرارداد آتی ذرت
نوع قرارداد	اختیار خرید و اختیار فروش
اندازه قرارداد	۱ قراردادهای آتی ذرت (معادل ۱۰ تن ذرت)
واحد قیمت	یوان / تن
حداقل تغییر قیمت سفارش	۰/۵ یوان برای هر تن = معادل ۵ یوان به ازای هر قرارداد
محدوده قیمت روزانه ^{۱۶}	۴ ± درصد آخرین قیمت تسویه روزانه
ماه‌های قرارداد ^{۱۷}	January, March, May, July, September, November
ساعت معاملاتی	جلسه معاملاتی صبح از ۹:۰۰ الی ۱۱:۳۰ به وقت پکن جلسه معاملاتی عصر از ۱:۳۰ الی ۳:۰۰ به وقت پکن
آخرین روز معاملاتی ^{۱۸}	پنجمین روز معاملاتی ماه قرارداد
نحوه تعیین قیمت‌های اعمال	قیمت اعمال باید در محدوده قیمت تسویه معاملات آتی ذرت در آخرین روز معاملاتی ± (۱.۵ × محدوده قیمت روزانه همان روز) باشد. اگر قیمت اعمال ≥ ۱۰۰۰ یوان / تن باشد، فاصله قیمت اعمال = ۱۰ یوان / تن اگر قیمت اعمال > ۱۰۰۰ یوان / تن > قیمت اعمال ≥ ۳۰۰۰ یوان / تن، فاصله قیمت تمرین = ۲۰ یوان / تن اگر قیمت اعمال < ۳۰۰۰ یوان / تن، فاصله قیمت اعمال = ۴۰ یوان / تن
دوره اعمال (سبک اعمال)	خریداران اختیار معامله می‌تواند اختیار خود را در هر زمانی از اولین روز معاملاتی یک قرارداد جدید تا آخرین روز معاملاتی اعمال کند (مدل آمریکایی)

منبع: http://www.dce.com.cn/DCE/Products/Agriculture/Corn_Options/tract_Specification/index.html

۹-۲. بورس قراردادهای اختیار معامله گروه بورس CME

در گروه بورس CME، قراردادهای اختیار معامله در بخش محصولات کشاورزی در ۱۰ محصول جریان دارد و محصول ذرت در این گروه بورس نسبت به سایر محصولات از نقدشوندگی بیشتری برخوردار است.^{۱۹}

مشخصات قراردادهای اختیار معامله ذرت در گروه بورس CME به شرح ذیل است:

^{۱۶} نوسانات قیمت روزانه معاملات قراردادهای اختیار معامله همانند قراردادهای آتی می‌باشد.

^{۱۷} ماه قراردادها و روز و ساعت معاملات دقیقاً همانند قراردادهای آتی ذرت هستند.

^{۱۸} آخرین روز معاملاتی در قراردادهای آتی ذرت مصادف با روز ۱۰ ام ماه معاملاتی می‌باشد و آخرین روز معاملاتی در قراردادهای اختیار معامله ۵ روز زودتر در روز ۵ ام ماه معاملاتی انجام می‌گیرد.

^{۱۹} تعداد موقعیت‌های باز قرارداد اختیار معامله محصول ذرت در گروه بورسی CME مورخه ۲۰۲۲/۰۲/۱۱، ۱۱۸، ۱،۳۰۰ بوده است.

جدول ۹: مشخصات قرارداد اختیار معامله ذرت بر روی قرارداد آتی ذرت در گروه بورس CME

دارایی پایه	قرارداد آتی ذرت
اندازه قرارداد	۱ قرارداد آتی ذرت (معادل ۵۰۰۰ بوشل)
حداقل تغییر قیمت سفارش	یک هشتم یک سنت (۰.۰۰۱۲۵ دلار) به ازای هر بوشل = معادل ۶.۲۵ دلار برای هر قرارداد
واحد قیمت	دلار (سنت) / بوشل
آخرین روز معاملاتی	معامله در روز جمعه که حداقل ۲ روز کاری قبل از آخرین روز کاری ماه قبل از ماه قرارداد است، خاتمه می‌یابد.
نحوه تعیین قیمت‌های اعمال	براساس تغییرات قیمت نزدیک‌ترین سررسید قرارداد آتی
دوره اعمال (سبک اعمال)	خریداران اختیار معامله می‌تواند اختیار خود را در هر زمانی از اولین روز معاملاتی یک قرارداد جدید تا آخرین روز معامله اعمال کند (مدل آمریکایی)

• <https://www.cmegroup.com/markets/agriculture/grains/corn.contractSpecs.options.html#optionProductId=>

۳-۹. بورس قراردادهای اختیار معامله بورس مالزی

دارایی پایه	قرارداد آتی پالم
نوع معامله	قرارداد اختیار خرید قرارداد آتی پالم، قرارداد اختیار فروش قرارداد آتی پالم
اندازه قرارداد	۱ قرارداد آتی پالم (معادل ۲۵ تن)
حداقل تغییر قیمت سفارش	۲۵ سنت به ازای هر تن = معادل ۶.۲۵ دلار برای هر قرارداد
ساعات معاملاتی	جلسه معاملاتی صبح از ۱۰:۳۰ الی ۱۲:۳۰ جلسه معاملاتی عصر از ۲:۳۰ الی ۶:۰۰
دوره اعمال (سبک اعمال)	خریداران اختیار معامله می‌تواند اختیار خود را تا در آخرین روز معاملاتی قرارداد، زمان سررسید قرارداد معامله اعمال کند (مدل اروپایی)

https://www.bursamalaysia.com/trade/our_products_services/derivatives/commodity_derivatives/usd-rbd-palm-olein-options-contract-opol

۱۰. طراحی قرارداد

عوامل موفقیت قراردادهای مشتقه، به خصوص اختیار معامله، به دو دسته «ویژگی‌های دارایی پایه و وضعیت بازار آن دارایی» و «عوامل مؤثر در طراحی قرارداد» تقسیم می‌شوند. الزاماتی از قبیل امکان استانداردسازی دارایی پایه و تحویل آن، بازار نقدی قوی برای دارایی پایه، فعالان احتمالی زیاد در بازار معاملات یک قرارداد و امکان پوشش ریسک کارا با استفاده از قرارداد برای طیف گسترده سرمایه‌گذاران، که از موارد مورد نیاز برای موفقیت قرارداد مشتقه است، را می‌توان در دسته اول یعنی ویژگی‌های دارایی پایه و وضعیت بازار آن دارایی جای داد که در بخش‌های قبلی مورد توجه قرار گرفته است. حال در این بخش مهم‌ترین عوامل دسته دوم شامل استاندارد دارایی پایه، اندازه و حجم قرارداد، دوره تحویل مناسب، تعیین مناسب ماه‌های تحویل، مقدار وجه تضمین در صورت لزوم، دامنه نوسان قیمت روزانه و غیره را به طور مختصر مورد بررسی قرار می‌دهیم. تمامی موارد ذکر شده باید در طراحی مشخصات قرارداد اختیار معامله لحاظ شوند.

۱۰-۱. مشخصات و استاندارد دارایی پایه قابل تحویل

اهمیت این موضوع در قراردادهای اختیار معامله بر روی کالا بر کسی پوشیده نیست. اما با توجه به اینکه دارایی پایه در قراردادهای اختیار معامله بر روی قرارداد آتی زعفران نگین، قبلاً استاندارد شده و دارای مشخصات قرارداد مصوب هیئت پذیرش کالا و اوراق مبتنی بر کالا می‌باشد، در خصوص این بند نگرانی وجود نخواهد داشت و قرارداد آتی زعفران نگین به عنوان یک دارایی پایه استاندارد برای اختیار معامله در نظر گرفته می‌شود. در سررسید این قراردادها، موقعیت تعهدی باز در قرارداد آتی برای طرفین معامله ایجاد خواهد شد لذا در صورت تصمیم به تحویل در سررسید قرارداد آتی، کلیه استانداردهای مربوط به زعفران نگین، مطابق قرارداد آتی و گواهی سپرده کالایی زعفران رعایت خواهد شد.

۱۰-۲. اندازه و حجم قرارداد

با توجه به ایجاد امکان پوشش ریسک قراردادهای آتی به وسیله راه اندازی قرارداد اختیار معامله بر روی قرارداد آتی، تطابق هر چه بیشتر شرایط هر دو قرارداد، باعث سهولت استفاده از این ابزار معاملاتی برای فعالان بازار خواهد شد. بنابراین اندازه هر قرارداد اختیار معامله بر روی قرارداد آتی زعفران نگین، برابر یک قرارداد

آتی در نظر پیشنهاد می‌گردد. این موضوع باعث می‌شود که ورود افراد به معاملات تسهیل شده و در نتیجه معاملات از رونق نسبی بیشتری برخوردار باشند.

۳-۱۰. دوره تحویل و ماه قرارداد

از آنجاییکه قرارداد اختیار معامله بر روی قرارداد آتی، کامل کننده و ابزار پوشش ریسک قرارداد آتی زعفران نگیل است و از هر کدام برای پوشش ریسک معاملات دیگری می‌توان استفاده کرد، ماه‌های قرارداد اختیار باید همانند ماه‌های قرارداد آتی زعفران نگیل باشد. در واقع برای آنکه فعالان قراردادهای آتی زعفران نگیل بتوانند معاملات خود را از طریق قرارداد اختیار معامله پوشش دهند باید ماه‌های سررسید هر دو ابزار یکسان باشد. این موضوع برای فعالان احتمالی اختیار معامله نیز صادق است، زیرا آنها نیز برای پوشش معاملات خود می‌توانند از قراردادهای آتی هم ماه استفاده کنند.

۴-۱۰. دامنه نوسان قیمت روزانه

در معاملات قراردادهای اختیار معامله برخلاف معاملات قراردادهای آتی نیاز به تعیین دامنه نوسان قیمت نیست. زیرا قیمت کشف شده برای اختیار معامله نشان دهنده قیمت قرارداد اختیار معامله یا به عبارتی قیمت تحصیل حق خرید یا فروش دارایی پایه تحت شرایط مشخص است نه قیمت دارایی پایه قرارداد. به طور خلاصه در مورد قراردادهای آتی، قیمت کشف شده در معاملات قیمت دارایی پایه است که باید طرفین در سررسید بر اساس آن معامله خود را تسویه نمایند، اما در قرارداد اختیار معامله قیمت اعمال قرارداد از قبل مشخص شده است و قابل تغییر نیست. در واقع خریدار بر اساس قیمت اعمال تعیین شده، قرارداد اختیار را قیمت گذاری و خریداری می‌کند و در سررسید حق اعمال برای وی محفوظ است. بنابراین نیازی به تعیین دامنه نوسان قیمت وجود ندارد.

مشخصات پیشنهادی برای قرارداد اختیار معامله مبتنی بر قرارداد آتی زعفران نگیین به شرح ذیل می باشد.

مشخصات قرارداد اختیار معامله مبتنی بر قرارداد آتی زعفران رشته‌ای بریده ممتاز (نگین)		
۱	دارایی پایه	قرارداد آتی زعفران رشته‌ای بریده ممتاز (نگین)
۲	نماد کالا	FSMMYYCK (K نمایان کننده قیمت اعمال، MM علامت اختصاری ماه قرارداد و YY سال و C نشان دهنده اختیار خرید می باشد) FSMMYYPK (K نمایان کننده قیمت اعمال، MM علامت اختصاری ماه قرارداد و YY سال و P نشان دهنده اختیار فروش می باشد)
۳	اندازه قرارداد	یک قرارداد آتی زعفران رشته‌ای بریده ممتاز (نگین)
۴	فاصله قیمت اعمال	مضربی از ۱۰/۰۰۰ ریال
۵	وجه تضمین	<p>الف) وجه تضمین اولیه:</p> <p>وجه تضمین اولیه موقعیت های باز فروش برای هر نماد معاملاتی با توجه به فرمول محاسباتی زیر اخذ خواهد شد که با توجه به آن تضامین طی زمان ثابت نبوده و به صورت پویا در حال تغییر خواهد بود. وجه تضمین اولیه در پایان هر روز معاملاتی بر اساس فرمول زیر تعدیل می شود:</p> $\text{مبلغ وجه تضمین اولیه} = \left(\left[\frac{\text{IM} \times \text{S}}{\text{C}} \right] + 1 \right) \times \text{C}$ <p>IM: (مقدار در زیان بودن قرارداد - (قیمت تسویه قرارداد آتی زعفران نگیین \times F\timesA)) و F: قیمت اعمال \times (B \times هر کدام که بزرگتر بود). A: ۲۰٪ B: ۱۰٪ C: ۱۰۰/۰۰۰ ریال S: اندازه قرارداد: ۱ F: اندازه قرارداد آتی: ۱۰۰</p> <p>ب) وجه تضمین لازم: به ازای هر قرارداد در هر روز به صورت پویا بر اساس روابط زیر، هر کدام که بزرگتر بود، محاسبه می شود:</p> <p>۱- ((مقدار در زیان بودن قرارداد - (قیمت تسویه قرارداد آتی زعفران نگیین \times F\timesA)) + قیمت پایانی) ضربدر اندازه قرارداد</p> <p>۲- ((F \times قیمت اعمال \times B) + قیمت پایانی) ضربدر اندازه قرارداد</p> <p>نکته: در صورتی که قیمت پایانی در بندهای ۱ و ۲، کمتر از "میزان در سود بودن قرارداد" باشد، "میزان در سود بودن قرارداد" جایگزین قیمت پایانی در فرمول فوق خواهد شد.</p> <p>ج) حداقل وجه تضمین: معادل ۷۰ درصد وجه تضمین لازم می باشد.</p>
۶	سبک اعمال	اعمال می تواند صرفا در آخرین روز معاملاتی صورت پذیرد (اختیار معامله اروپایی).
۷	روش تخصیص	اولویت زمانی
۸	حداقل تغییر قیمت	۱۰۰ ریال

۹	ماه‌های قرارداد	تمامی ماه‌های سال به تشخیص بورس
۱۰	دوره معاملاتی	دوره معاملاتی هر کدام از نمادها در اطلاعیه راه‌اندازی قرارداد مربوطه اعلام خواهد شد.
۱۱	واحد پولی قیمت	ریال به ازای هر قرارداد
۱۲	مهلت ارائه درخواست اعمال	۱۵ دقیقه پس از پایان آخرین جلسه معاملاتی
۱۳	شرایط تحویل و خسارات	الف) پذیرش نهایی درخواست اعمال تنها برای "نمادهای اختیار معامله در سود" و منوط به تامین وجه تضمین قرارداد آتی متناسب با موقعیت‌های خرید وی در هر نماد قرارداد اختیار معامله خواهد بود. موقعیت‌هایی که درخواست اعمال آن‌ها پذیرفته شده باشد وارد فرآیند اعمال می‌شوند. ب) دارندگان موقعیت فروش قرارداد اختیار معامله‌ای که درخواست اعمال مشتری طرف مقابل آن‌ها پذیرفته شده باشد، وارد فرآیند اعمال می‌شوند و ملزم به تامین وجه تضمین قرارداد آتی و پرداخت مابه‌التفاوت قیمت تسویه قرارداد آتی و قیمت اعمال ضربدر اندازه قرارداد آتی می‌باشند. فروشنده قرارداد اختیار معامله حداکثر تا ۱۵ دقیقه پس از پایان آخرین جلسه معاملاتی مهلت دارد، وجه تضمین قرارداد آتی را متناسب با موقعیت‌های فروش خود در هر نماد قراردادهای اختیار معامله تامین نماید. در غیر این صورت قرارداد وی تسویه نقدی شده و موظف است ضمن پرداخت مابه‌التفاوت قیمت تسویه قرارداد آتی و قیمت اعمال ضربدر اندازه قرارداد آتی، یک درصد ارزش قرارداد آتی (قیمت تسویه قرارداد آتی در آخرین روز معاملاتی قرارداد اختیار معامله ضربدر اندازه قرارداد آتی) را به عنوان خسارت به خریدار طرف مقابل پرداخت نماید. ج) برای دارندگان موقعیت خرید و فروش قرارداد اختیار معامله که وجه تضمین قرارداد آتی آن‌ها تامین شده باشد، در بازار قرارداد آتی موقعیت تعهدی باز ایجاد خواهد شد. * نکته: تامین وجه تضمین قرارداد آتی برای طرفین قرارداد اختیار معامله معادل واریز مبلغ وجه تضمین قرارداد آتی در حساب عملیاتی بخش موجودی اختیار معامله یا داشتن موقعیت باز معکوس در نزدیک‌ترین سررسید قرارداد آتی یا داشتن موقعیت باز معکوس در سررسیدهای دیگر قرارداد آتی است.
۱۴	سقف مجاز موقعیتهای باز و هم‌جهت	سقف موقعیتهای باز و هم‌جهت مشتری در هر نماد معاملاتی برای دارندگان موقعیت باز: ○ مشتریان حقیقی و حقوقی: ۱۰۰۰ قرارداد ○ بازارگردان: بدون سقف
۱۵	سقف وثیقه قابل دریافت از مشتری توسط کارگزار	برای دارنده موقعیت باز فروش: حداکثر به اندازه ارزش اعمال مجموع موقعیت‌های فروش قراردادهای اختیار معامله

<p>الف) مطابق ماده ۸ دستورالعمل اجرایی قرارداد اختیار معامله در خصوص درج اولین نماد معاملاتی بی تفاوت، قیمت اعمال این نماد مضربی از فاصله قیمت اعمال خواهد بود. قیمت‌های اعمال تمامی نمادهای ایجاد شده پس از آن نیز مضربی از فاصله قیمت اعمال خواهد بود.</p> <p>ب) بورس قیمت‌های اعمال جدید را در صورتی راه‌اندازی خواهد کرد که، نماد اختیار معامله در سود (یا در زیان) وجود نداشته باشد.</p> <p>ج) بورس می‌تواند نمادهای معاملاتی مربوط به قیمت‌های اعمالی که فاقد موقعیت باز هستند را از لیست نمادهای موجود حذف نماید.</p>	<p>نحوه درج نماد قرارداد اختیار معامله</p> <p>۱۶</p>	
<p>اعمال قرارداد اختیار معامله تنها به درخواست دارنده موقعیت باز خرید صورت می‌گیرد.</p>	<p>نحوه اعمال</p> <p>۱۷</p>	
<p>مطابق مصوبه هیئت مدیره شرکت بورس کالای ایران</p>	<p>ساعت و روزهای معاملاتی</p> <p>۱۸</p>	
<p>مطابق مصوبه هیئت مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار</p>	<p>کارمزدهای معاملاتی</p> <p>۱۹</p>	
<p>ایجاد موقعیت تعهدی باز قرارداد آتی</p>	<p>نوع تسویه پس از اعمال</p> <p>۲۰</p>	
<p>حداکثر تا ۲۵ قرارداد</p>	<p>حداکثر حجم هر سفارش</p> <p>۲۱</p>	